

Algemeen Tweemaandelijks Tijdschrift
voor Volkskunde

Orgaan van de Koninklijke Bond van
de Oostvlaamse Volkskundigen en van
de Dienst voor Volkskundige Opzoeking

**Z
A
N
T
E
N**

41* Jaargang
Nr. 1 - 1966
Jan. - febr.
Prijs per nr. 35 F

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V
GENT

1. **Oostvlaamsche Zanten**, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt : 15^e, 19^e jg., 21^e tot en met 31^e jg., 33^e tot en met 39^e jg. tegen 100 F per jaargang; jg. 1 (1926) en jg. 32 (1957) zijn gedeeltelijk in fotokopie beschikbaar tegen 100 F per jaargang alleen voor afnemers van ten minste 10 jaargangen; van de andere jgg. nog enkele losse nummers tegen 30 F per nummer.
2. **Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs: 150 F (leden 100 F).
3. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. VAN ES. Prijs: 50 F (leden 30 F). **Idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV)**, door F. VAN ES. Prijs: 40 F (leden 25 F).
4. **Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnummer)**. Prijs: 25 F (leden 15 F).
5. **Survivances du Passé**, door A. MARINUS (8 p.). Prijs: 12 F (leden 8 F).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mw L. BATAILLE-HIEL. Prijs: 80 F (leden 50 F).
7. **Zur Entwicklungsgeschichte des Bayernhauses mit durchgezapften Ankerbalken**, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs: 15 F (leden 10 F).
8. **Register op Gabr. Celis: Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. OLBRECHTS. Prijs: 20 F (leden 12 F).
9. **Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke**, door J. LAUREYS (50 p.). Prijs: 50 F (leden 32 F).
10. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs: 40 F (leden 24 F).
11. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile ANDELHOF. Prijs: 25 F (leden 15 F).
12. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. VERMEULEN. Prijs: 80 F (leden 50 F).
13. **WaaSch Sagenboek**, door F. VAN ES. Prijs: 100 F (leden 60 F).
14. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. ANDELHOF. Prijs: 25 F (leden 15 F).
15. **Folklore en Onderwijs**, door L. HOSTE. Prijs: 12 F (leden 8 F).
16. **August Hendrickx. Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. DE COSTER. Prijs: 25 F (leden 15 F).
17. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. VAN ES. Prijs: 25 F (leden 15 F).
18. **De Wetterse Reuzen**, door Lic. M. DAEM. Prijs: 25 F (leden 15 F).
19. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr. G. DE MEYER. Prijs: 25 F (leden 15 F).
20. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs: 25 F (leden 15 F).
21. **Spelen mijner Jeugd**, door L. LIEVEVROUW. Prijs: 60 F (leden 35 F).
22. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. BROECKHOVE. Prijs: 65 F (leden 40 F).
23. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. BROECKHOVE. Prijs: 230 F (leden 140 F).
24. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. PIETERS. Prijs: 90 F (leden 55 F).
25. **Het Volksleven te Wieze. 1900-1950**. door J. VAN HAVER. Prijs: 100 F (leden 60 F).
26. **De Gentse Bakkers. Bijdrage tot de Studie der Middeleeuwse Ambachten en Neringen**, door Marcel DAEM. Prijs: 35 F (leden 20 F).
27. **Het Hospies der Kinderen Alijn of Alynsgodshuis te Gent**, door E. LUYCKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs: 40 F (leden 25 F).
28. **De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde**, door H. VAN HESE. Prijs: 125 F (leden 80 F).
29. **Leerknepen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14^e en 15^e eeuw**, door Marcel DAEM. Prijs: 35 F (leden 22 F).
30. **De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu**, door Cl. VANHOUCKE. Prijs: 160 F (leden 100 F).

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. UITVERKOCHT zijn op dit ogenblik : **Herdenkingsalbum Alf. De Cock — Het Stroodekkersbedrijf** door Cl. Trefois — **Lodewijk De Vriese, Bibliographische studie — De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois — **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois — **De Tinnepotgieterij te Gent**, door J. Boes — **Galerij van Gentsche Typen**, door E. Andelhof — **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es en anderen — **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove — **Sint-Kristoffel. Legenden. Verering. Verspreiding**, door R. van der Linden.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage gewoon lid : 150 F; familiekaart: 50 F per gezinslid; buitenland: 175 F; beschermend lid 300 F; steunend lid 500 F. **Abonnement op Oostvlaamsche Zanten**: voor niet-leden (bibl., instellingen, verenigingen, enz.): 175 F per jaargang. P.R. 969.46 Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE
 VOLKSKUNDIGEN & DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat, 15, Zottegem.

Redaktieleden : Julien Boes, Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn.

Ruil & Recensiedienst : Dr. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 41, Gent.

Sekretariaat van de Bond : Maurits Broeckhove, Osc. de Gruyterstr., 36, Gent.

Alle stortingen op postrekening : 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

INHOUD

Pr. M. JANSSENS C.S.R. : Mannen met oorringen	2
W. VANDER POORTEN : De hondenkoers te Appelterre	7
Dr. P.J. VANDENHOUTE : Elementen uit de volkskultuur en de mythische wereldbeschouwing	13
M. VAN WESEMAEL : Uit onze schatkamer. Van een oude Gentse almanak	20
In Memoriam Prof. em. Dr. Paul de Keyser	6
Zoeken en Zanten	
De houten waterpomp. A. Janssens	25
Gent — Volksgeneeskunde. Longontsteking. R.v.d.L.	26
Laarne — Schandpaal. R.v.d.L.	26
Almanakken met volkskundige onderwerpen. R.v.d.L. & R.H.	26
Vragen van lezers	
Wetenswaardigheden over Manneken-Pis te Gent	27
Boekbespreking	
XII blommen uit de bagynhofblommen van dichter Edm. Boonen. R.v.d.L.	28

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Hervé STALPAERT : De verjongingskuur bewerkt door Molenaar en Bakker, Smid en Stoker. Een volkskundig onderzoek	29
---	----

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w. Noordstarfonds, Gent.

Mannen met oorringen

In januari 1960 overleed te Bazel-Waas in het St.-Pietersrustoord Remi Steentjens, de laatste drager van oorringen, die bij de jongere generatie heel wat beziens had alhoewel vroeger op hetzelfde dorp de lijkbidder Paul De Lamper kleine gouden oorringetjes droeg « ter bescherming van de ogen tegen de brand ». Eertijds was dit geen zeldzaamheid; het volksgeloof aanvaardde dat tussen de ogen en de oorlellen een kanalisering bestond, waardoor de koortsbrand uit het oog langs de lelopening en het gouden ringetje, naar buiten werd gebracht, het oog gezuiverd, of ten minste beschermd. Langs de Scheldeboorden bij de vissers en scheepslui, als te Bazel, de gebroeders Van Grembergen, te Rupelmonde, Steendorp en Temse, was dit dragen van oorringen algemeen. Bij ons onderzoek bleek overal dezelfde reden dit gebruik te motiveren: « **tegen de ogenbrand** »⁽¹⁾.

Toen minister Seghers op de tweede zondag van januari 1960 te Heist-aan-Zee de eerste steen voor het sportstadium legde, werd hij op het stadhuis door de zeelieden plechtig ontvangen; onder hen bevond zich Kamiel Verpoorten, 90 jaar, vertegenwoordiger van de oude generatie vissers, gesierd met gouden oorringetjes. Dit wekte zo de nieuwsgierigheid van de minister, dat hij vroeg naar de reden van die eigenaardige dracht; het antwoord luidde: « **tegen het inbijten van de zoute zeewinden en tegen de ogenbrand** »⁽²⁾. Vroeger, zo verzekerde mij de zeevaarder, Alfons van Torre, droegen 80/100 van de zeelieden zulke oorringetjes⁽²⁾. Hij noemde o.a.: Jozef Vlietinck als de laatste te Lombardzijde, een vriend van hem.

In Brabant bestond dit gebruik eveneens. Mevrouw Karel Van Ceulebroeck, weduwe van een goudsmid uit Wolvertem, verzekerde ons, dat haar man niet alleen bij kinderen, maar ook bij mannen, houtzagers en schippers, oorringen inzette « tegen de oogbrand »⁽³⁾.

Lode Lievevrouw-Coopman⁽⁴⁾ schrijft dat eertijds vele mannen uit Gent en omstreken gouden oorringen droegen « **omdat ze meenden daardoor hun ogen te verkloeken** ». Zo droeg Leo Bruggeman, mede-stichter van « Het Volk » gouden oorringetjes, « **om reden van zijn zwakke ogen** »⁽⁵⁾.

Deze volksgeneeskundige praktijk verwijst naar een verre oudheid en schijnt over geheel Europa verspreid te zijn geweest en de oorsprong schijnt te liggen in de Oosterse mythologie. Buffon

(1) In De Klinge droeg eertijds Louis-Frans Delien als St.-Annapolderdijker gouden oorringkens (+1919). Meegedeeld door zijn dochter A. Delien-Verhoeve, St. Jozefspensioen, Born, Nederland.

(2) Sint-Antoniustraat, 7 Heist a/Zee, 60 jaar oud, zoon van Alfons van Torre. — Zie Kan. De Bo, Westvlaamsch Idioticon, Kortrijk 1900, 198.

(3) Van der Borchstraat, 209^a, Jette-Brussel. 70 jaar.

(4) Gents Woordenboek, Gent 1951, 991.

(5) Meegedeeld door zijn kleindochter Juffrouw Jeanne Bruggeman, St.-Leonardus-instituut, Louise-Marie (Ronse).

(Georges-Louis de Le Clercq 1707-1780) schreef reeds: « **On ne sait guère d'où peut venir l'usage presque général dans toutes les nations de percer les oreilles. Aujourd'hui encore dans certaines régions de France, les hommes portent des anneaux aux oreilles** »⁽⁶⁾. We hadden het geluk Madame Proost de Loze, een Bretoense te leren kennen, die de woorden bevestigde: « **Mon grand-père en portait comme presque tous les pêcheurs du département du Finistère** »⁽⁷⁾. Alhoewel de medische wetenschap de schouders ophaalt en deze praktijk als gevaarlijk en besmettend veroordeelt, passen landsdokters ze nog toe op kinderen en volwassenen, om de sympatische invloed op het volksgemoed⁽⁸⁾. Die wetenschappelijke veroordeling was weleer niet zo streng, doch werd door de geleerden als nutteloos aangezien: Stefaan Blanckaert schrijft in 1685: « **de Priemen die lang, spits en rond zijn om gaatjes door het oor te booren, doorwelcke ringetjes gesteken werden, om quaede oogen te genesen, dog dit succedeert selden goed** »⁽⁹⁾. Deze praktijk heeft dus nooit tot de zuivere medische wetenschap behoord, wel tot het volksgeloof, het ontstond uit de mythologie der ouden.

Om zich door een godheid te laten genezen, moesten de zieken zich langs een rituele weg aan de goden onderwerpen, omdat elke ziekte én menselijk én goddelijk werk was, ook elke genezing⁽¹⁰⁾. Alhoewel men niet één tekst in de mythologie vindt nopens het verband van een genezende godheid en het dragen van oorringen, toch zijn er teksten die dit dragen bewijzen. Teksten uit de Kerkvaders der eerste eeuwen veroordelen deze heidense en bijgelovige amulet.

Plinius⁽¹¹⁾ schrijft: « **Bij de oudere volkeren, vooral bij de Oosterlingen, als bij de Afrikanen, werden de oorrellen versierd met ringen en tot dat doel doorboord; die gewoonte bestond vooral bij de vrouwen, maar ook bij de mannen, tam mulierum quam virorum communis fuit. Langzamerhand drong die gewoonte door bij de Grieken, alhoewel ze voor de mannen als zedeloos en verwijfd werd aangezien** ». Plautus bevestigt, dat de vrouwen de oorringen droegen aan beide oren, de mannen enkel aan het rechteroor⁽¹²⁾. Deze Umbrische spotdichter heeft in zijn komische gedichten de draak gestoken met deze toenmalige praktijk.

Sint-Augustinus, een merkwaardige getuige voor Afrika, schrijft in een brief aan Possidius: « **Ge moet het bijgelovig gebruik van knopen te leggen en oorringen te dragen bij mannen veroordelen; zij dragen die niet als de vrouwen om te behagen, maar aan één oor, ter bescherming door de demonen. Zij gedoopten, geloven in de**

(6) Œuvres, Parijs 1788, IV, 307.

(7) wonende Leopoldlaan n° 251, Brussel.

(8) Larousse Médical, Parijs 1932 zie Boucles d'oreilles. 166.

(9) Nieuwe Konst-Kamere der Chirurgen ofte Heel-Konst, Amsterdam 1685, 9.

(10) Ch. Kerényi-Baillods, Le Médecin divin, Promenades Mythologique aux Sanctuaires d'Asclépios, Bazel 1948, 44.

(11) Historia Naturalis XI C. 50-I.

(12) Comedia Menaechismi 3-3-17. « Puellae utraque aure, pueri tantum dextra gerebant ».

kultus van Neptunus (Poseidon) en vrezen zich te ontdoen van die ring, maar ze vrezen niet het Lichaam des Heren te nutten met dit teken van de demon aan hun oor »⁽¹³⁾. « Tot de categorieën van superstitiën, waarin de geesten van de duisternis geraadpleegd worden... behoort eveneens het dragen van oorringen, door de geneeskunde zelf veroordeeld, omdat er natuurlijke krachten aan toegekend worden die ze niet hebben »⁽¹⁴⁾.

St.-Augustinus legt het verband tussen Neptunus, de god van zee, stromen en rivieren, en het dragen van de magische amulet der oorringen. Mogelijk had de god van de zee er iets mee te maken.

De Egyptische koningen, hofdienaars en priesters droegen volgens de welbekende mytografie oorringen met lange parelslingers; deze magische amuletten hadden zeker een godsdienstig karakter en werden gedragen ter ere van Isis⁽¹⁶⁾, de gemalin van Oris. Hij was god van de zon en Zij van de zee, stromen en rivieren⁽¹⁵⁾. De Egyptenaren geloofden in het oog, dat innige betrekkingen onderhield met de « Zon » en van zijn licht vervuld was. Daarom schijnt die kultus van de Zongodin « Isis » er mee in verband te staan. Sprak men niet van een « Egyptische Ophthalmie » of « trachôme », want de « ogenbrand » zou zich vooral hebben voorgedaan rond de monding van de stromen en rivieren, als de Nijl, de Eufraat, de Perzische Golf enz. De snijdende zoutwaterwinden verwekten granulatiën op de oogschelen, die geprikkelde waterogen en allerlei oogkwalen veroorzaakten⁽¹⁷⁾. In de graven van de Egyptische koningen, Priam en Toet-an-Kamon⁽¹⁸⁾, werden oorringen ontdekt en in de graven van de Babylonische koningen: Assurbanipal, Asarkaddon, Sargon I en Sargon II⁽¹⁹⁾.

De Feniciërs vereerden Astarte, godin van de vruchtbaarheid en beschermster der zee. Ze wordt vernoemd in de Bijbel, in het boek der Koningen⁽²⁰⁾ en beheerst de zee, de stormen en de winden. Zij werd afgebeeld met een grote gouden ring aan het rechteroor⁽²¹⁾. Het moet ons niet verwonderen, dat ook de Joden midden die Semitische volkeren dit gebruik hebben overgenomen. In Kap. 35 vers 4 van de Genesis, leest men, dat mannen en vrouwen gouden oorringen hadden geofferd aan de heidense goden. In Exodus 32-2 vraagt Aaron aan de Israelieten hun gouden oorringen te offeren voor het nieuwe tabernakel... mannen en vrouwen; velen hadden als oorlogsbuit op het slagveld gouden oorringen geraapt 42-12.

De Grieken droegen gouden oorringen om aan de goden te

(13) M. Raulx, Œuvres complètes de St. Augustin, Bar le Duc 1866, III, 98.

(14) Ibidem IV, 30.

(15) C. Desroches-Noblecourt, Les Religions Egyptiennes, in Histoire générale des Religions, Parijs 1948, 218-285.

(16) Prof. V. Magnien, Les Mystères d'Eleusis, Parijs 1938, 136,142.

(17) Larousse Médical o.c. 839.

(18) C. W. Ceram, Des Dieux, des Tombeaux, des Savants, Parijs 1949, 48.

(19) Jörgen Thorwald, Heelmeesters, Macht en Geheimen in de oude Geneeskunst. Den Haag 1962, 117,126,147,167.

(20) Ibidem 79.

(21) M. Gorce, La Religion des Phéniciens sémites, Parijs 1935, 378.

behalen; die goden werden bijna allen met gouden oorversierselen afgebeeld; Peleus, Hera, Prometheus, Perephonos, Tydeus en Ismene⁽²²⁾. Niet te verwonderen dat later de H. Clemens van Alexandrië tegen deze heidense bijgelovigheden optreedt: « Mooi is de parel van serpentiensteen aan uw oor, mooi de ring die hem draagt, maar dat is Poseidon niet; al wat ge aan uw oor draagt is slijk en zal tot slijk vergaan! Daar eert ge God niet mee, die een zuivere geest is en in de hemel woont »⁽²³⁾. Hier hebben we weer een verwijzing naar de god van de zee, naar Neptunus; dus was er wel enig verband met de zeegoden en -godinnen... de beschermers van zeevaarders en schippers.

Mogelijk is onder invloed van de Romeinse beschaving deze heidense geneeskrachtige of beschermkrachtige amulet in het Westen in zwang gekomen. In de Frankische graven vond men oorkingen uit brons en koper, in gedraaide vorm, soms versierd met zes- en achtkantige bolletjes, meestal van vrouwen; ook eenvoudige ronde ringetjes in mannelijke graven⁽²⁴⁾. Graven uit het Merovingisch tijdvak in België, Frankrijk, de Rijnstreek en Beieren bevatten oorkingen zowel van vrouwen als van mannen⁽²⁵⁾, die interessante sierselen vertonen, maar weinig kristelijke motieven. Het British Museum bezit een mooie kollektie, waarvan er prachtig geciseleerd zijn en met diamanten bezet.

Te Evermen, in de vallei van de Seine inférieure, werden in Frankische graven 22 paar oorkingen gevonden; ze waren in brons, met kleine steentjes bezet, met een knoop of met een open drakenkop⁽²⁶⁾. Te Londinières, in dezelfde streek, aan de rechterkant van de Aulne werden in graven van mannen en vrouwen dezelfde vondsten ontdekt⁽²⁷⁾.

Om nu juist de continuïteit van dit gebruik overal na te gaan, alle elementen te vergelijken en tot bepaalde konklusies te komen, zou een diepgaand onderzoek moeten worden ingezet. Dit schijnt onmogelijk omdat de gegevens zo weinig talrijk zijn en deze praktijk algemeen aanvaard, tot de meest gewone zaken van het dagelijks leven behoorde.

In St.-Janshospitaal te Brugge, in de spreekkamer van de Zusters is een schilderij uit de 17de eeuw bewaard, waarop enkele zieken in rood-groene klederen op de binnenkoer rondwandelen, met behulp van stokken en krukken; zijn het blinden of oogzieken? In elk geval dragen ze gouden ringen aan de oren. Deze geneeskundige volksp praktijk is tot onlangs nog blijven bestaan en blijkt te verdwijnen.

De oude heidense bezweringsformulen en genezingsbrengende of beschermende amuletten bleven lang in gebruik. De onderwijzende

(22) Gorce, Grèce, Parijs 1944, 169,222,255,480.

(23) Nic. Le Nourry, Clementis Alexandriae Opera, Parijs 1857, II, 117.

(24) Don Cabrol, Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne, Parijs 1932, XII, col. 2547.

(25) Ibidem XV, col. 2516.

(26) G. d'Espinoy, Les Boucles d'Oreilles au haut Moyen-Age, in Revue d'Art Chrétien, Parijs 1893, 46-47. — M. Besson, L'Art barbare dans l'ancien diocèse de Lausanne, Lausanne 1909, 176.

(27) Cabrol, o.c. V col. 94. IX col. 2335.

en gezaghebbende kerk heeft er de strijd tegen aangebonden; als gevolg van dit ontzag verdween het geloof in de demonen, maar de praktijken duurden voort, daar het volk overtuigd bleef van de natuurlijke geneeskracht van de amulet. Buiten alle wetenschappelijke medische kunst bleef dit gebruik voortwoekeren; de volksmens was overtuigd, dat de natuurlijke kracht van de doorboorde oorlel en het gouden ringetje de brand uit het oog zou verwijderen of zwakke ogen zou « verkloeken »⁽²⁸⁾.

Pr. M. JANSSENS C.SsR.

In Memoriam Prof. em. Dr. Paul de Keyser

Bij het ter perse gaan van het tijdschrift vernemen we met ontsteltenis het overlijden van Prof. em. Dr. Paul de Keyser.

Wij die hem steeds geestdriftig en met onuitputtelijke ijver tot voor een paar weken in ons midden hebben gezien, kunnen ons met moeite realiseren, dat Prof. em. P. de Keyser niet meer is.

Alle volkskundigen zijn hem zeer veel dank verschuldigd, niet in het minst de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. In 1926 immers heeft hij onze Bond en het Museum voor Volkskunde gesticht en tegelijk ons tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten » waarvan hij lange tijd de redactie heeft waargenomen. In ons volgend nummer zullen wij een uitvoerig In Memoriam aan hem wijden.

de redactie.

(28) Tijdens de periode 1930-1935 hoorde mevr. N. D., thans veertig jaar, te Geraardsbergen herhaaldelijk verklaren, dat moeders openingen in de oorlellen van hun kinderen aanbrachten (met naald en stopsel), om het gezicht van de ogen te verscherpen.

Kermis & Ontspanning

De Hondenkoers te Appelterre

Ieder jaar, de eerste zondag van oktober, vieren de inwoners van Appelterre de jaarlijkse grote kermis. Deze kermis duurt drie opeenvolgende dagen en geniet nog steeds een grote belangstelling, niet alleen van jong en oud van het dorp, maar ook van de inwoners der omliggende gemeenten.

De drie dagen dragen de naam : kermiszondag, kermismaandag en kermisdinsdag.

Maar « **kermisdinsdag** » is een heel speciale dag, rijk aan volkskundige gebruiken. Een buitenkansje voor volkskundigen. Tot na de tweede wereldoorlog begon kermisdinsdag 's morgens om 9 uur met een jaarmarkt, die geopend werd met het schieten van knalbussen.

Iedereen die neerhofdieren had mocht deze tentoonstellen; iedere deelnemer kreeg een prijs, deze jaarmarkt die veel volk lokte verdween in 1947 bij gebrek aan belangstelling van het gemeentebestuur.

's Namiddags om 3 uur heeft « **de hondenkoers** » plaats; 's avonds om 7 uur begint « **de zeeltrekking** ».

Is kermismaandag met zijn even beroemde als beruchte « **zielmis** » « **de dag toegewijd aan de mannen** » welke Bacchus trouw, die dag ver boven hun theewater gaan, kermisdinsdag daarentegen is « **de dag der zatte vrouwen** » ook « **geneverdag** » genoemd.

De hondenkoers is bij mijn weten de enige in gans Oost-Vlaanderen en wellicht in gans het land, met een zo typisch volkskarakter.

De stichting

De hondenkoers werd in het leven geroepen in 1922; een tijdstip waarin een herleving van feestvieringen en volkskundige gebruiken was waar te nemen.

De stichter was de pas aangestelde sportieve burgemeester Gilain Torrekens, ook de bezieler van de « **velo- en loopkoersen voor parochianen** ».

Tijdens de eerste jaren na de stichting had de hondenkoers wel een politiek kleurtje, maar dit is nu niet meer het geval.

De stichting greep plaats in de herberg « Sport na Arbeid » bij voorman Albert Carton, gelegen op de wijk Berenhoek, waar nog steeds het lokaal gevestigd is.

De organisatie was toevertrouwd aan de toenmalige gemeentesekretaris Frans Van der Schueren, die zijn taak gedurende 15 jaar nauw ter harte nam.

Na de plotse dood van de dynamische sekretaris in 1937 nam de

ijverige Achille De Coen de organisatie in handen, een taak waaraan hij zich reeds gedurende bijna 30 jaar geheel toewijdde.

De waard van het lokaal maakt de hondenkoers aan het publiek kenbaar. Een week vóór de wedstrijd hangt hij aan de muur van de herberg een zwart bord, waarop in wit krijt met sierlijke letters geschreven staat :

Bericht aan de Bevolking. Ter gelegenheid van kermis Appelsterre gaat dinsdag namiddag de jaarlijkse hondenkoers door 600 fr. prijzen. Inschrijving om 3 uur. Inschrijvingsgeld 10 fr. Vertrek om 3 u 30' stipt. De inwoners en belangstellenden die een hond bezitten worden uitgenodigd deel te nemen aan de wedstrijd. Supporters weest allen op post! Het Bestuur.

Ook de veldwachter fier als een heraut eertijds, roept na de hoogmis, vanop de gemeentesteen het programma van de kermis af.

In de berichtenkas aan de muur van het klooster, rechtover de kerkdeur hangt hij het kermisprogramma uit.

De meeste handelaars van de wijk, voornamelijk de kolenhandelaar, lood- en zinkbewerker, wasserijbaas, melkboer, tabakfabrikant en gemeentebestuur steunen de hondenkoers.

De **inschrijving** heeft plaats in het lokaal; de deelnemers geven hun familienaam op, evenals de naam van hun hond en de groep waartoe hij behoort (grote of kleine hond). De kleur van de huid en beharing spelen geen rol bij de inschrijving. Ze betalen het inschrijvingsgeld: 10 F. Vroeger bedroeg het inschrijvingsgeld 2 F tot 1930, 3 F tot 1940, 5 tot 1960, 10 F tot op heden.

De meest voorkomende namen van de honden zijn: Bobbie - Tom - Mirza - Saddle - Jackie - Mops - Black - Pattie - Fox en Lassie.

Waarde lezer, de honden dragen geen ronkende namen zoals sommige hunner rasgenoten die deelnemen aan piste- en schoonheidswedstrijden in de grote steden. Deze honden zijn doodgewone waak- en straathonden, bijna allen bastaards, die gerust elkaar mogen groeten als broeder of zuster, en zijn ze geen nauwe bloedverwant dan zijn ze toch allen verre familie van mekaar. Het zijn dus allen honden waarvan de stamboom, of om het plechtig te noemen, de « **Pedigree** » niet verder reikt dan de ... hoek van de straat!!!

Deze honden zijn niet erkend door de kennelclub, en worden in geen geval gefokt om hun schoonheid, zuiverheid van ras of de jacht. En nochtans zijn ze allen zeer populair.

Het zijn armzalige dieren die gewoonlijk aan hun hok vastgeklonken zijn met de ketting, met de opdracht te waken over het erf. Hun klein hondenwereldje mogen ze slechts met kermisdinsdag verlaten om nader kennis te maken met hun rasgenoten, die ze wel kenden aan het geblaf in de buurt, maar nog nooit gezien hadden, om hun kermis te vieren en hun hondenhartje eens op te halen.

Zij zijn niet grootgebracht met hondenmeel of hondencakes, neen, hun maal bestaat uit dikke sneden brood overgoten met soep of koffie, en schamele resten van het middagmaal van het gezin.

Nochtans is sinds de laatste 5 jaren een lichte verandering in het korps waar te nemen. Langzaam sijn enkele zuivere rassen door, waaronder de langharige Schotse herdershonden, beter gekend als de Lassie's, ook Duitse en Mechelse herdershonden, die niet alleen als politie- en verdedigingshond, maar ook op de hoeven als waakhond hun man kunnen staan. Zelfs zijn er jachthonden, waaronder de brak, de pointer, Duitse bulldog en cocker spaniel blijven niet ten achter. Ook de zeer snelle windhonden, waaronder het Italiaanse windhondje, die dan toch hoofdzakelijk gefokt werd voor de windhondenrennen, weet zich in te burgeren in 't gezelschap.

Dat een levendige belangstelling bestaat voor deze wedstrijd merkt men aan de talrijke toeschouwers; jong en oud heeft voor de kermisdagen vrijaf genomen. Ook is de belangstelling groot uit de omliggende gemeenten. Inwoners uit Voorde, Zandbergen, Aspelare, Outer, Ninove en Pollare kan men onder het publiek waarnemen.

Zelfs vroegere inwoners van de gemeente die emigreerden naar steden als Aalst, Gent of Brussel laten niet na die dag vrij te houden om daar aanwezig te zijn.

Het terrein waarop de wedstrijd plaats grijpt is geen mooie piste, maar een doodgewone straat.

Tot omstreeks 1930 was het terrein een aardeweg, bij zonnig weder was de straat herschepen in een stofhoop, zodat men terecht kon zeggen « dat het stof in de geburen vloog ». Bij regenweder daarentegen was het terrein een modderpoel.

Na 1930 werd de straat verbeterd met een grintlaag, de weg kwam hierdoor vaster maar ruwer te liggen. Deze toestand bleef tot 1958, toen werd de straat geasfalteerd en meteen was het terrein een echte bollebaan. Hierdoor werd ook de snelheid van de honden opgevoerd.

De afstand bedraagt ± 70 m, dit is de afstand tussen de twee heibergen van den Berenhcek.

De vertreklijn ligt vlak vóór de herberg « De plezanten hoek », de aankomstlijn vóór het lokaal « Sport na Arbeid ». Beide lijnen zijn aangeduid door een witte kalkstreep.

De orde wordt gehandhaafd door de veldwachter, die tevens voor een regelmatig verloop van de wedstrijd zorgt, bijgestaan door drie aankomstrechtters, die de prijzen optekenen aan de aankomstlijn, en in geval van discussie een stemronde houden. De koersleider geeft het startschot van iedere reeks en heeft als taak te waken over een regelmatig vertrek.

Zoals men reeds heeft kunnen uitmaken zijn geen astronomische getallen met die wedstrijd gemoeid. Dus geen plechtstatige en luidruchtige bookmakers, die de toeschouwers het geld uit hun zakken trachten te halen, zoals op officiële hondenrennen die te Gent, Brussel, Antwerpen of in Engeland werden of nog worden gehouden.

Het onge Kunstelde heeft de hondenkoers voor een groot deel zijn volkskarakter gegeven en hierdoor werd de koers zolang in het leven gehouden.

Terloops moet gewezen worden op de grote bijval dewelke deze koers genoot vanwege de Engelse soldaten die hier na de 2de wereldoorlog verbleven.

Want ook in Engeland zijn de hondenrennen zeer populair, dank zij Freeman Lloyd, de bekende schrijver over honden en sport uit Wales, die met Sir John Astley bij koning Edward VII belangstelling voor deze sport wist op te wekken.

De indeling der reeksen

De ingeschreven honden werden naargelang van hun grootte in twee groepen verdeeld :

de grote honden, deze groep omvat bastaards van Duitse en Mechelse schapers, Schotse herdershonden, Groenedalers, doggen en jachthonden;

de kleine honden bestaande uit verschillende soorten foxen, pinschers en dashonden.

Iedere groep is, naargelang het aantal deelnemers, onderverdeeld in reeksen van 3 honden die lotensgeval aangeduid worden.

De winnaars van iedere reeks, evenals de winnaars van de herkansing komen in de halve finales, de eersten van de halve finales komen uit in de finale en lopen voor de eerste twee plaatsen, de tweede gepiaatsten der halve finale lopen voor de 3de en 4de plaats. Vervolgens staan de eerste prijzen van de kleine en grote honden tegenover elkaar en lopen ze voor het koningschap. Dikwijls wordt het koningschap gewonnen door de kleine hond die vlugger start en veel schrander loopt dan de grote bullebakken.

De start

De honden worden aan de startlijn gebracht door hun meester. Daar worden ze vastgehouden door bereidwillige maar totaal vreemde personen voor de honden, zoniet zouden de dieren verbouwereerd over al dat rumoerige volk bescherming zoeken bij bekenden en weigeren te lopen.

Maar niet altijd laten de honden zich zo maar begaan. In een woeste bui zetten ze soms hun haar recht en laten brommend de tanden zien, soms wordt wel eens in de handen gebeten.

De hondenmanagers zitten gehurkt met de hond tussen de benen. Met de handen worden de beestjes goed vast gehouden bij de nek of bij de twee voorpoten.

Met opgeheven hand gebiedt de koersleider de hondenmanagers zich gereed te houden voor de start.

Intussen hebben de eigenaars van de honden plaats genomen achter de aankomstlijn. Vandaar roepen sommigen uit volle macht de naam van hun dier, anderen fluiten hun het vertrouwde vooiske toe, terwijl nog anderen hun hond trachten te lokken met zweep-

knallen, dit alles om de lieve diertjes zo vlug mogelijk over de eindmeet te krijgen.

En wanneer de koersleider met een felle ruk zijn arm neerhaalt, en een krachtige « start » roept, laten de managers de honden los.

Sommige honden, gehoor gevend aan de wekroep van hun meester, rennen in volle vaart naar de aankomst; maar anderen rollen vechtend, brommend en blaffend tussen de benen der toeschouwers door. Zich niet meer bekommerend om hun meester kruipen ze door de haag, springen over de beek en rennen ze door tuinen en weiden recht naar huis, tot groot jolijt van de toeschouwers.

Teefjes en reuen lopen doorheen. Slechter is het gesteld, wanneer een teefje bronstig is, dan lopen de reuen er vechtend en blaffend achter.

Soms keert het teefje in de nabijheid van de eindmeet terug naar het vertrek gevolgd door de rumoerige blaffende bende.

In negen van de tien gevallen wint het bronstige teefje de reeks.

Gans het huisgezin en zelfs de burens gaan zien en supporteren voor de hond die hen misschien wel gedurende een gans jaar heeft getergd door zijn hevig geblaf, vooral 's nachts.

Na de wedstrijd worden de lieve diertjes, naargelang van hun prestatie door hun meester in de armen genomen, gestreeld en vertroeteld en voor één keer met suiker, chocolade of bonbons bedacht.

Intussen verdringen de toeschouwers zich naar het lokaal waar een half uur nadien de prijsuitdeling plaats heeft.

De waard doet goede zaken, de juke-box staat te spelen dat hij ervan kraakt. In deze rumoerige bijenkorf wordt geredekaveld over de verlopen wedstrijd, over de honden, over hetgeen mag en niet mag en zou moeten gebeuren. Belangstellenden bespreken jongen bij de eerstvolgende worp.

Eindelijk na een uurtje komt de koersleider uit het kleine enge zolderkamertje te voorschijn, vanuit het deurgat roept hij in volgorde de prijswinnaars af, die dan in het kille kamertje hun prijzen afhalen.

Hier volgt de officiële uitslag van de wedstrijd 6 oktober 1964:

	Naam van de eigenaar	Naam van de hond	Prijs
Koning 1.	De Brabanter Frans	Saddie	100 fr
2.	Vander Poorten Willy	Mops	80
3.	Torrekens Albert	Jackie	70
4.	Cosyns Albert	Fox	60
5.	Vander Heyden Kamiel	Mirza	50
6.	De Poorter Roger	Pattie	45
7.	Tuypens Roger	Black	40
8.	De Grote Louis	Fox	30
9.	Groeninckx Andre	Fanny	25
10.	Torrekens Frans	Tom	20
11.	Buyl Alfons	Bobbie	20
12.	De Cremer Albert	Lassie	20
13.	Torrekens Frans	Dirk	20
14.	Caroes Paul	Snep	20

De koning evenals de reekswinnaars zijn zo in hun nopjes dat ze onverwijld hun hond, hun lievelingsdier aan de schenktoog vastbinden, en een goed glaasje bier op zijn mooie prijs drinken. Ja, waarde lezer, worden de honden naar de koers geleid door hun meester, na de wedstrijd is het dikwijls anders om, en moet de hond zijn meester naar huis loodsen.

W. VANDER POORTEN

Elementen uit de volkscultuur en de mythische wereldbeschouwing

Analecten en postscripta naar « Mythologie de la Suisse ancienne » van R. Christinger en W. Borgeaud⁽¹⁾.

In spijt van alle disputen behoort het naspeuren in de tijd en in de ruimte, van vorm en inhoud van gelijk welk geestelijk of stoffelijk element uit de volkscultuur tot de hoofdopdrachten van de Volkskunde. Vergelijkende studie zal trachten de veranderingen en aanpassingen van vorm, van betekenis en functie die het volkse cultuurelement heeft ondergaan, alsmede de oorzaken der wijzigingen en verschuivingen, aan het licht te brengen. Hierdoor zullen problemen over oorsprong, inventie en diffusie, enz., nieuwe werkhypothesen oproepen die verhelderend en richtinggevend zullen zijn bij regionaal volkskundig onderzoek of lokaal fieldwork. Dan ook zullen tekorten en onnauwkeurigheden in het voorhanden materiaal, of de waarde van een schijnbaar onbeduidend detail in de beschrijving van volkse zaken, precieser aan te tonen zijn.

De vergelijkende en bijgevolg verklarende studie van karakteristieke elementen uit de volkscultuur voert gemakkelijk naar milieus waarin de omstandigheden van die aard zijn dat, om het kort te zeggen, de « volkscultuur » de cultuur zonder meer is. Hierbij zijn dan bijv. technologie en economie sterk religieus en magisch gericht, toestanden welke die zijn van actuele primitieve volkeren en zonder twijfel van vroegere eeuwen in onze eigen gewesten, en waarbij het levenssysteem in niet geringe mate in de mythe een verklaring vindt.

Het is geenszins onze bedoeling hier uit te weiden over dit bijzonder hoofdstuk van de vergelijkende Volkskunde én Volkenkunde, een onderdeel waarvan wel mag worden gezegd dat het uiteraard steeds een aanvechtbaar, maar des te boeiender terrein zal blijven. Meermaals werd reeds gewezen op het *n a - l e v e n*, zij het ook in gewijzigde vorm en met veranderde betekenis van elementen die zonder twijfel hun diepste wortels schieten in een oude mythische denkwereld, echt « Primitivgut » of archaïsmen, die uitzonderlijk illustratief kunnen zijn voor een volkse geestesgesteldheid.

Enerzijds kan de mythologie dit « Primitivgut » toelichten en soms verklaren, al wordt het, terloops gezegd, wel eens gemakkelijker gepostuleerd dan aangetoond. Anderzijds kunnen de archaïsmen die de Volkskunde precies releveert, richtinggevend zijn, o.m. voor de religiehistoricus en de mytholoog. De mythe echter als

(1) R. CHRISTINGER et W. BORGEAUD, *mythologie de la Suisse ancienne*. Préface de Evelyn LOT-FALK. (Ed. Musée et Institut d'Ethnographie de Genève), Genève (Librairie de l'Université, Georg & Co, S.A.) 1963, 140 p., 8 pl. (20 fig.)

énige en uitsluitende bron beschouwen, zoals bijv. K. von Spiess wel eens tracht te doen, is even onverantwoord als het volledig negeren van de verhelderende waarde van die bron. Vergeten we niet dat de mythische kennis van de primitieve en volkse mens, een rationele kennis niet uitsluit, al komt deze laatste in de schaduw van de eerste te liggen.

In hun studie **Mythologie de la Suisse ancienne** hebben Raymond CHRISTINGER en Willy BORGEAUD getracht de geloofsopvattingen van de bewoners van Zwitserland vóór de Romeinse periode te achterhalen door middel van een vergelijkende studie op Indo-Europese schaal, van achtuele volkse zaken met andere cultuurelementen die ver in de tijd teruggaan of ver in de ruimte gespreid liggen. Ze zijn niet de eersten geweest, maar hebben oudere bevindingen met een rijke keur van nieuwe gegevens in andere richtingen gestuwd. Begrijpelijkerwijze hebben ze niet de bedoeling gehad een volledig noch definitief beeld te tekenen van de oud-Zwitserse mythologie.

We wensen hier niet de gebruikelijke recensie over dit stimulerend, en o.i. moedig boek te brengen, maar veeleer een bespreking van **informatieve** aard te geven met het accent op volkskundige aspecten, waar mogelijk uit eigen gewesten, die in het boek trouwens buiten beschouwing blijven.

Vooraf dient te worden gezegd dat de eerste auteur, R. Christinger, als medewerker aan het Zwitserse « Musée et Institut d'Ethnographie de Genève », zich verdienstelijk heeft gemaakt met de studie van de oude mythen en het na-leven ervan in volkse tradities. Als paletnograaf en mytholoog deed hij een beroep op medewerking van W. Borgeaud, gespecialiseerd in de vergelijkende grammatica van de Indo-Europese talen, de medewerking dus van een geschoold linguïst.

In vijf afzonderlijke delen, zo niet hoofdstukken, hebben de auteurs hun bevindingen geconcentreerd rond vijf verschillende thema's :

1. DE GENOOTSCHAPPEN VAN JONGE MANNEN (blz. 13-24);
2. DE SCHUTS- OF BESCHERMTWEELING (blz. 25-37);
3. DE BEERCULTUS (blz. 39-60);
4. EPONA (blz. 61-76);
5. DE GODHEID LUG (blz. 77-107).

Ieder deel is een kleurrijk mozaïek uit talrijke fragmenten samengelegd die van uiteenlopende aard en van wisselende betekenis zijn bij het uittekenen van het beoogde beeld. Sommige fragmenten geven veeleer kleur aan de achtergrond. Andere lijnen scherp de omtrekken van het beeld af. Deze laatste dan, de rechtstreekse bronnen kunnen we ze noemen, blijven veeleer aan de schaarse kant. Het zijn enkele gegevens uit de Zwitserse volks-culturen, met o.m. overblijfsels van ritën, van de bedrijvigheid van gemaskerden, geveltopversieringen, met daarnaast een onvolledig epigraaf, een antiek beeld, enkele iconologische documenten, alles geconfronteerd met feiten uit naburige volksculturen, meer nog

met overvloedige gegevens van Grieks-Romeinse oorsprong, met Ierse, Scandinavische, Oud-Indische e.a. teksten en documenten, ja zelfs met bevindingen van de Prehistorie. Anderzijds worden raakpunten uitgestippeld tot in Siberië.

Naar het einde toe valt het accent minder en minder op het volkse cultuurelement, maar het boeiende voor de volkskundige mindert niet, al komt veeleer de vergelijkende mythenstudie aan bod.

In het woord vooraf dat in het raam van het boek de rol gaat vervullen én van **Inleiding** én van **Besluit** (beide ontbreken trouwens), betoogt Evelyne LOT-FALK: « La Suisse elle-même occupe, ici, une place restreinte mais, entre l'Irlande et la Grèce, la Scandinavie et l'Espagne, elle se situe bien sur un axe. Un fil transparait dans la trame très serrée de l'ouvrage, la recherche se centre autour d'un thème: la notion cyclique du temps, les moments essentiels, les passages-critiques d'une saison à l'autre et surtout d'une année à l'autre, les rites et personnages qui s'y rapportent, leur aspect ambivalent, faste et néfaste, destructeur et créateur » (blz. 9). Zo wordt meteen de brug geslagen tussen de vijf thema's die op een eerste gezicht generlei samenhang laten vermoeden. Ze convergeren samen naar een werkelijke dominante in de volkscultuur, de cyclische opvatting van de tijd met o.m. de beproefde (d.i. traditionele) handelingen die de normale gang van de kringloop moeten veilig stellen.

Het stramien van ieder der vijf delen maakt het bezwaarlijk mogelijk hier de talrijke draden van het betoog op te nemen. minder nog de waarde van ieder bijgebracht mozaïekfragment in de bewijsvoering kritisch te onderzoeken. Merken we op dat de gendenseerde maar wel leesbaar gehouden tekst van de vijf delen verzegeld gaat van uitvoerige noten en verwijzingen. zelfs nog van kritische beschouwingen die niet alleen een degelijke wetenschappelijke verantwoording betekenen, maar bovendien de weg naar een uitvoerige bibliografie wijzen en minstens een rijke belesenheid van de auteurs aantonen.

1. — De genootschappen van jonge mannen.

Uit de complexe activiteiten van groepen gemaskerde mannen in Zwitserland, de beruchte **Roitscheggeten** van Lötschental, de **Klausen** van Appenzell e.a.m., halen de auteurs. naar onze mening op verantwoorde wijze, deze hoofdelementen, die de vergelijking met analoge verschijnselen uit vroegere tijden en uit andere gebieden mogelijk maken.

Het lidmaatschap van de **Roitscheggeten**-confrerie vereist een leeftijd van meer dan twintig jaar en het slagen in een zware (initiatie-, overgangs- of opname-)proef, bestaande in het oversteken van de Lonza-rivier met een zware last, duidelijk een siamanistisch element. Het dragen van een houten, soms lederen masker in de vorm van duivel, bok of van het verworden Carnaval-type, gaat gepaard met een bekleding van dierenhuiden. Soms dragen

R o i t s c h e g g e t e n — maskerdrager van Lötschental in Zwitserland.
(Detail van afb. I in het besproken boek.)

de mannen vrouwenkledij. Dierlijke geluiden en driftig bellen-gerinkel horen inherent bij hun optreden. Het is immers een ritueel lawaai waaraan plaatselijk het heropwekken van de natuur verbonden is. Het plunderen van bakker en slager gaat dan weer over in een omhalen van huis tot huis. Het besproeien van vluchtende meisjes en vrouwen met aal, bloed of roet-in-water, wisselt met danspassen die veeleer huppelende bewegingen zijn en waarbij de sprong-achteruit een hoofdmotief schijnt te zijn. Gevechten tussen groepen van verschillende dorpen, het reinigen en versieren van de drinkwaterbronnen, maken dan weer plaats voor politionele opdrachten of rechtspraak in bijzondere tribunalen, enz.

De uiteenlopende activiteiten zitten wel vervat in de algemene, in het boek niet gebruikte term Maskerrecht. Het zgn. **Butzenrecht** beperkt zich blijkbaar tot het recht van plunderen.

De momenten waarop deze en andere indrukwekkende activiteiten onmisbaar zijn voor de voortzetting van het bestaan, zijn verschillend: 's nachts of bij dag, op Sylvesternacht, op Carnavalavond (13 naar 14 januari), bij de aanvang van het nieuwe jaar op 1 maart, de zgn. **Chalandamarz** (**Calonda mars**, **Ondamarsa** e.a.) wat ook de tijd is van de vereffening van herbergschuld, het afsluiten van pacht- en dienstovereenkomsten, ambtsaanvaarding, enz. Elders gebeurt het optreden op 1 mei met de Loof- of Vegetatiegeest of « De Wilde », of met de Mei-koningin.

Deze complexe bedrijvigheid roept een andere activiteit op die eveneens aan kritieke momenten gebonden is en talrijke raakpunten vertoont, maar zich in een ander domein afspeelt: de **Wilde Jacht**. het **Wuetis Heer** (= Wodan-heir) dat paardenvlees als voedsel gebruikt, een van de aanleidingen tot walging voor het vlees van dit dier bij de Germanen. Ook deze al of niet nachtelijke **Wilde Fare** rooft bijv. de mooiste koeien in Aargau of in het Bazelland, een diefstal die echter voorspoed verzekert aan de bestolene en meer vruchtbaarheid aan de akkers waarover het geestenheir woelend heentrok. Hierbij menen we onze paardenomgangingen als gekerstende aanpassing in herinnering te mogen brengen.

R o i t s c h e g e t e n — horenmasker van Löttschental.

(Afb. 3 in het besproken boek.)

De samenhang van de noodzakelijke bedrijvigheid van maskergenootschappen en deze van de **Hellewagen** is reeds vroeger meermaals vooropgesteld. Een associatie met de wind als vernielend én bevruchtend element blijft in het boek onaangeroerd. Maar een nieuwe confrontatie met middeleeuwse gegevens vermeerderd de analogieën tussen beide en haalt de organische samenhang dichter toe ondanks verscheidene nuanceringen in opvatting, vormgeving, rol en betekenis van de **Wilde Jacht** en zijn mannelijke of vrouwelijke aanvoerder (Koning Arthur, Harilokin = Heerkönig, Hellequin of Arlequin, Frau Holle of Holda die dan weer Perchta of Bertha oproept als spinsters met een gevolg; voorts Diana, Artemis. de Koliada op een zwart ros, enz.) Het rumoerige, soms plunderende heir van geesten met of zonder maskers, met of zonder dierenhuiden, blaft en huilt en rinkelt heftig met bellen. Een hert

of een wild zwijn wordt gejaagd. Dit alles speelt zich af in het luchtruim in het raam van de cyclische opvatting van de tijd, op kritieke ogenblikken van de dag, 's avonds of 's middags n.a.v. de kritieke zonnestand, of van de jaarcyclus in zijn geheel.

Van deze gegevens uit gaan de auteurs naar een mogelijke interpretatie van enkele bodemvondsten, o.m. van de bronzen wagen van Strettweg uit Syrië, of de Zonnewagen van Merida uit het museum van St. Germain, of nog van rotsgravures uit Zweden en Italië met de voorstelling van een jacht op het hert door mensen en honden. « Die gejagte Hinde » van Karl von Spiess ⁽²⁾ blijft hierbij buiten beschouwing.

Reeds de Gebroeders Grimm hadden de wortels van deze middeleeuwse en bijgevolg van restanten in de actuele opvattingen en gebruiken, dieper in de Oudheid gedrukt. Hier nu haalt de confrontatie deze verhoudingen nog dichter toe.

Het gehele ritueel van de Romeinse Wolfs-, Bok- en andere Dier-mensen reveleert immers een nauwe verwantschap tussen praktijken en bedoelingen van de losgeslagen Romeinse jeugd met deze van de Skandinavische **Berserkir** en de Ierse **Feinid**. Immers de **Berserkir** en de **Feinid**, die buiten clanverband gaan leven, ook wel de Russische held die een Wolvenheir aanvoert, hebben alle naast vele andere aspecten gemeen, dat ze na een grondige initiatie met zware proeven, in een nauwe en specifieke verbinding met een diersoort gaan leven, « geïntoxiceerd » of bezeten zijn door een diergeest. Gedaantewisseling in dier, incantaties, het offer van eigen lichaam, enz. horen in de wereld van de sjamaan thuis. Ook Germanië mist soortgelijke aspecten niet. Maar de overeenkomsten tussen de huidige practijken van gemaskerden in het Lötschental met deze van Lacedaimoons-Griekse oorsprong, waarbij het leven als wolf een dominante is, zijn inderdaad de meest treffende. Ook deze manifesteren zich op kritieke ogenblikken en zoals soms de vrouwenbonden (Gallië, Griekenland, Rome, enz.) of andere genootschappen, doen ze opzettelijk een chaos ontstaan die op zijn beurt een geregenereerde orde zal toelaten.

Uiteindelijk is de functie van de mannenbonden in Zwitserland nauwkeuriger omschreven. Zoals oudere, of landvreemde genootschappen beogen ze immers druk uit te oefenen op de **onzichtbare wereld**, met de bedoeling het leven te doen volgen op de dood, de zon herop te wekken uit de beangstigende duisternis, orde, welvaart, vruchtbaarheid zeker te stellen na vernieling en chaotische toestand. Door bekleding en houding assimileren zich de genoten met de geesten die momenteel op aarde zijn losgeslagen.

Een dierlijk aspect aannemen door zich in dierenhuiden te hullen, was een manier om zich in een andere orde te identificeren, i.c. in die van de dieren of van de geesten die de dieren bezielde, een **staat van evenwicht of ongedifferentieerdheid**, een staat die de mannelijke genoot ook kan bereiken door de begrenzing van de sexe te overschrijden door middel van verhulling in vrouwen-

(2) K. von SPIESZ, Marksteine der Volkskunst, 2. Teil (Berlin 1942), blz. 73 vlg.

klederen, met vrouwelijke houdingen en gedragingen als gevolg, wat een even zo archaisch verschijnsel is. Deze vermomming « *destiné à facilité le passage d'un monde à l'autre ou à assimiler celui qui le portait à un esprit* » (blz. 23) is dan meermaals geïntensifieerd door een bijzondere hoofdtooi en een masker dat zeer gevarieerd van vormgeving kan zijn, of zich kan herleiden tot het besmeuren van het aangezicht met roet. Terloops merken we hierbij op dat we hier een voorzichtige omschrijving van het masker aantreffen. Moeilijk is het uit te maken welke soort van geesten losgeslagen zijn. Zijn het nazielen van wezens, mensen of dieren die eens op aarde hebben geleefd, of zijn het geesten die inherent aan de cosmos, vanaf het begin van de tijd hun bestaan doorheen het heelal hebben gevoerd?

Zoals reeds gezegd, manifesteren zich de genootschappen, alsmede de « *Wilde Jacht* » op wel bepaalde, i.c. kritieke tijdstippen. De genoten lopen vermomd, maken een ongewoon lawaai, roven, eisen of ontvangen geschenken. De geroofde of als geschenk ontvangen victualiën of voorwerpen zijn te beschouwen als offers aan de geesten zoals vergelijkende studie aantoonst. Zeker, het « *do ut des* »-principe is hierbij niet vreemd. Het wegnemen door de geesten impliceert het terugkeren van het object tot de mens onder een geregenereerde vorm. Wellicht stoten we hier op een der diepste achtergronden van bijv. de potlach-herverdeling der goederen bij Noordamerikaanse Indianen.

(vervolg in 1966 nr.2)

P. J. VANDENHOUTE

niet verloren, hetgeen duidelijk bleek uit de lectuur van de vroegere bestseller ofte « *Kluchtvertelder* ».

Zo kan men nog voorzichtig de vraag stellen of bekende carnavaltoneelspelen ook door de schilderkunst werden vereeuwigd, althans in het Nederlandse taalgebied. Schilderijen die zeker door Poirters' illustrator werden gecopieerd om door Poirters' herdrukken lange tijd te worden verspreid. Blijft er nog een « *zoekertje* » over de oudere afstamming van de *Eeklose versie*?

Uit de verzamelde documenten blijkt van overouds een algemeen geldende dubbele verzuchting de mens — ouderling van beide geslachten — eigen. Aangetast door de ellende van het lichamelijk verval dromen de ouderen van dagen meermaals van een verjongingskuur om opnieuw over alle jeugdeigenschappen te kunnen beschikken. Of niet minder heilzaam achten velen de verjongingskuur van hun huwelijkspartner, in wie ze met terugwerkende kracht en te laat allerlei boze neigingen en lichamelijke gebreken hebben ontdekt. Ze geloven in hun herstel dank zij een geheimzinnige maar onfeilbare operatie.

Beide verzuchtingen vormen eeuwenlang een onderwerp van spot, ontvlammende lont van een vuurwerk met plezante knal-effecten, bewerkt door een viertal bedrijvige ambachtslui; moleenaar, smid, ovenmeester en bakker. Hoogoplaaiend tijdens luidruchtige carnavaldagen vanaf de middeleeuwen, om heden ten dage nog op de volksmond in Vlaanderen te bloeien in een levenslustig spottend advies: **ga en laat u herbakken te Eeklo!**

Uit onze schatkamer

Van een oude Gentse Almanak

Van de 4 Gentse voor het publiek toegankelijke depots, waar verzamelingen oude almanakken voorhanden zijn : 1. de Centrale Bibliotheek van de Rijksuniversiteit; 2e. het Rijksarchief; 3e. het Stadsarchief en 4e. onze Bibliotheek, wordt in de laatstgenoemde instelling de oudste nog bestaande Gentse almanak bewaard. Wel maakt Fred. Vanderhaegen (1) gewag van een drietal exemplaren die een of twee jaar ouder zouden zijn, doch waar hij die drie documenten tegengekomen heeft, tekende hij niet aan. En waar ze inmiddels verzeild zijn, werd ons evenmin medegedeeld.

Doch laten we liever ONS boekje in het vizier nemen en er een beeld van ophangen. Het telt precies gerekend 40 ongenummerde door ons gepagineerde bladzijden en meet 7,5 bij 18,5 cm. Het werd gedrukt op een stevig papier voorzien van een watermerk, dat wegens zijn fragmentarisch voorkomen niet nader te beschrijven is. De drukker maakte een royaal gebruik van verschillende lettertypes : wisselde romein af met gotisch, regels minusculen met regels kapitaaltes en zwarte karakters met rode.

Op welke wijze het drukwerkje in het bezit gekomen is van wijlen ons bondslid Emiel Andelhof, kan ik niet zeggen; alleen weet ik dat die gewaardeerde folklorist en bij uitstek gewetensvolle verzamelaar het boekje te gelijk met nog twee andere almanaken (2) in eenzelfde bordeaurood perkalinen bandje heeft laten inbinden. Naderhand schonk hij het voluumpje met nog honderden andere waardevolle zaken aan de Bond.

Laat ons vooraf het titelblad bekijken : het toont beslist de moeite het in zijn geheel over te schrijven. Het teken / betekent het nemen van een nieuwe regel; een ° duidt de rode kleur van de volgende regel aan.

° ALMANACH / Ofte oprechten / VENETIAENSCHEN / ° HEMEL — ME-
TER / Voor het Ghemeen Jaer / ons Heeren / ° Jesu Christi, M. DC. LXVI. /
Ghecalculeert ende precijs gestelt / op den Meridiaen van Ghendt / door / ° Mr.
THEODOR CAESMES. / Wesende het 22. werck sijnder / Ephemeridum. / Te
kennen ghevende alle de / ° Festa Palatii, ende Vacantien / Vande Raeden van
Brussel, Mechelen / ende Ghendt, neffens de daghen /van jeder Maendt. / °
d'Ordonantie vande Boden. / Mistgaders / ° De Jaer ende Peerde-mercten Als
mede de Gheboden / ° Vasten ende Heyligh-daeghen. / Besluytende met een
schoon / Prognosticatie deses jaers / ° Gheregeert door MARS. / ° Te GHENDT.
/ Gedruckt by Bauduijn Manilius, / woonende inde witte Duyve 1666.

-
- (1) Bibliographie gantoise, Gand, 1860, deel 2;
blz. 237, nr. 1549 : Nederlantschen Sterre Kycker Ofte Almanach Van het
Jaer ons Heeren Jesu Christi M. DC. LXIJJ., door Mr. Jan van Waereghem,
Te Ghendt by Maximiliaen Graet inden Enghel 1663.
blz. 88 ,nr.1036 : Den onvervalschten Vlaemschen Tydt-Wyser, door Mr.
Julius De Beaupré, 1665. (gedrukt door de weduwe en kinderen van Jan
van den Kerckhove)
blz. 178, nr. 1319 : Almanach ofte Waer-Zegghinge Voor het jaer ons
Heeren Jesu Christi, M. DC. LXV. Door Mr Joannes Willemsens, Ma-
thematicus, Te Ghendt. Ghedrukt by Bauduijn Manilius, woonende inde
witte Duyve. 1665.
- (2) Almanach ofte Venetiaenschen . . 1676; Nieuwen Almanach ofte oprechten
Venetiaenschen . . 1677.

Laten we er eerst en vooral op wijzen dat onze almanak in oktober/november eerstkomend precies 300 jaar geleden van de pers kwam en dat, afgaande op de aanwijzingen « Wesende het 22. werck sijnder Ephemeridium » (3) er veel kans bestaat dat hij door ik weet niet hoeveel jaargangen (misschien wel 21) zal voorafgegaan zijn. Nemen we in aanmerking dat de universiteitsstad Leuven reeds in 1490 (of ook nog vroeger) zijn almanak bezat, de havenstad Antwerpen in 1491 en Luik alleszins sedert 1556 (4) dan, lijkt het haast ongelooflijk dat een stad als Gent pas een eeuw later met ZIJN almanak voor de dag vermocht te komen.

Waarom Meester Theodor Caesmes zijn almanak een Venetiaenschen noemt is in een handomdraai verklaard. In 1474 stelde de Duitse sterrenkundige Johan Müller uit Königsberg (beroemd geworden onder zijn verlatijnste naam Johannes Regiomontanus) in opdracht van de Hongaarse koning Corvin een almanak op die in een gebruik voorzag van eventjes 38 jaar. Twee jaar daarop, dus in 1476, bezorgde de Venetiaanse drukker Ratdolt een gelijkaardig werk. Op zijn beurt werd deze weldra door vakgenoten uit anderé Italiaanse steden – ik denk aan Genua en Milaan – nagevolgd. Het zullen dan ook deze Italiaanse producten geweest zijn die in de vreemde als model gekozen werden voor het fabriceren van eigen maak-sels. Dat sommige van die fabrikanten aan de uitheemse komaf van hun nagevolgd model herinnerden hoeft ons geenszins te verwonderen. Wat er ook van zij, het attriboot « Venetiaenschen » dat we in de titel van onze almanak aantreffen en de namen gegeven aan die andere almanakken « Oprechten Hongaerschen hemel Meter » en « Almanach van Milaenen », waarvan het oudste mij bekend exemplaar dagtekent uit 1710 (het jongste uit 1821), spreken in dat verband boekdelen. Wat de lange reeks « Venetiaenschen » betreft weze erop gewezen dat Cornelis Meyer, op de Hoogpoorte in 't gecroont Sweert, er nog in 1824 een uitgaf. Volledigheidshalve dient hieraan toegevoegd dat we gelukkig niet in alle titels de vreemde oorsprong terugvinden. Naast een « Nederlantschen Sterrekycker » ontmoeten we inderdaad ook een « Onvervalschten Vlaemschen Tydwyser » en een « Grooten Gendschen Comptoir Amanach ».

De typograaf van onze almanak, Boudewijn Manilius, was de laatste vertegenwoordiger van het Gents drukkersgeslacht der Manilussen : Cornelius, in 't metsers huus achter sinte Nicolaskerke, die gedurende 10 jaar aan de pers stond; Ghileyn, op de Cooren Leye, later te Putte (5) naest de Guldene Schale in de witte Duve (14 jaar); Gaultier, te Putte, (52 jaar); Servaes, te Putt, (18 jaar).

Hij bewoonde een huis gelegen aan de toenmalige Brabantdamstraete (nu Brabantdam) met als uithangteken het traditioneel familiemerk, een witte duif. Ook hij deed de familie eer aan, want gedurende 35 jaar beoefende hij zijn kunstenaarsvak. Het drukkersmerk dat op het titelblad van onze almanak juist boven Boudewijns naam en adres een rechtmatig plaatsje gekregen heeft, is het tweede van de vier waarmede de drukker gewoon was zijn werken te voorzien : een rechthoekige compositie (30 cm bij 34 cm) bestaande uit een ovaalvormige cartouche, waarbuiten, in de vier hoeken, gevleugelde engeltjes. Binnen het ovaal een vliegende duif die moet verondersteld worden wit te zijn – gekiekt vóór een duizend lichtbundels uitstralende zon.

(3) Sterrenkundige tabellen, die van dag tot dag de stand van de planeten aanduiden ten opzichte van de 12 tekens (sterrenbeelden) van de Dierenriem of Zodiak.

(4) Zie : Iets over Almanakken, Beurzencourant, 29 dec. 1866.

(5) Tegenwoordig Gouden-Leeuwplein, voorheen Leeuw-ten-Putte.

Laat ons nu afscheid nemen van het titelblad om nader kennis te maken met de inhoud van het boekje.

Op blz. 2-3 vinden we allerlei inlichtingen zowel van algemene als van liturgische aard: Verclaringhe vanden Almanach, Vleesch-tyd, Vande Vigilien ende Vastendagen, De Quatertempers, de Afghestelde Heyligh-Daghen, Vande XII Teecken des Zodiacx.

Blz. 4 heeft men gereserveerd voor de raadgevingen betreffende gezondheidszorg en zaaiing. Aldus vernemen we wanneer u best niet naar de kapper trekt: « Die hun hayr laeten af-scheeren oft korten in 't breken vande Maene, worden vroegh kael van hoeft ». De maan houdt u ook best in het oog als u er aan denkt u een aderlating te laten toedienen: « Men sal gheen aderen openen ofte eenighe Incisien van leden, zenuwen of musculen, daer de Maene in resideert. Wat partien des lichaems dat de Maene daeghelicx regeert sult ghy hier achter vinden. Den bequamsten tydt van laeten duncke my te wesen als de Maene behint te groeyen, twee ofe dry uren naer der Sonnen opganck. » Zaaïen en planten doet u het voordeligst in maart, april, mei, september en oktober, maar pas op dat de maan in geen verkeerd teken staat: « De dry bequaemste hemelsche Teecken daer toe dienenende zijn Taurus (Stier), Virgo (Maagd) ende Capricornus (Steenbok). Men sal niet sayen als 't Eclips is, want dat saet versterft. »

Van blz. 5 tot 16 volgt dan de eigenlijke kalender. Vergenoegen we ons een oogopslag te werpen op het blad van de maand Januarius. Het valt direct op dat de datumcijfers niet gevolgd worden door de namen van de dagen, maar door een der zeven eerste letters van het alfabet: dus naast het cijfer 1 de letter a; naast 2 de letter b; naast 3 de letter c; enz. Daar de eerste januari, Besnydenisse, op een vrijdag valt is het een c die de zondag aanduidt. Niet enkel deze c maar al de c's van de kalender zijn rood gedrukt en tevens als hoofdletter gezet: zodoende herkende men op een ik en een gij de zondagen van de maand. Wanneer Caesmes het (oeroud) gebruik van de zondagletter laten varen heeft om de namen van de dagen in kalender aan te brengen, weet ik niet, doch dit moet alleszins gebeurd zijn vóór 1676. Naast de dag- en zondagletters vinden we de namen van de heiligen en naast deze het zodiakteken dat die dag de maan regeert. Als we nu weten dat elk teken te zelfder tijd een deel van het menselijk lichaam symboliseert, zijn we meteen ingelicht over het gepast moment van bloedlaten. Bij wijze van informatie kopieer ik het lijstje van de tekens met hun overeenkomstige lichaamsdelen; de haakjes zijn van mij.

Aries	(Ram)	Het hoofd
Taurus	(Stier)	Den hals en necke
Gemini	(Tweelingen)	De armen en handen
Cancer	(Kreeft)	De borst
Leo	(Leeuw)	Het herte
Virgo	(Maagd)	Het inghewant
Libra	(Weegschaal)	De nieren
Scorpio	(Schorpioen)	De schamelheyt
Sagittarius	(Schutter)	De deyen
Capricornus	(Steenbok)	De knien
Aquarius	(Waterman)	De schenckelen
Pisces	(Vissen)	De voeten

Terwijl rechts van dit alles een plaats voorzien is voor de aanduiding van de Gentse, Brusselse en Mechelse verlofdagen en de 4 « Vacantien » (Kerstvac. van

24 dec tot 11 jan.; paasvac. van 22 april tot 3 mei; Pinkstervac. van 12 tot 20 juni en de grote vac. van 31 juli tot 4 sept.), vinden we onderaan het blad medege-
deeld hoe het met de maanstanden gesteld is en op welk ogenblik er een eclips
mag verwacht worden.

De « Ordonnantie Vande Ordinarische Boden reysende van Ghendt naer de
naervolghende plaetsen » (er zijn er eventjes 60) neemt de blz. 17 tot 21 in beslag
en wordt besloten met een dichterlijke ontboezeming getiteld

VOOR DE MERCKT-RIJSTERS

Ghy die Merten frequenteert,
Hier hebt ghy recht na u begeert
De Merten van het gantsche Jaer,
Vergaert met kost en moeyten swaer,,
Mert-lieden hebt ghy mijnen sin
Drinckt liever een kan bier te min,
Dats immers eenen cleynen prijs,
Ick maeck u Merct en Kermis wijs,
Die Ryffelt ende Momme-kanst,
Die speelt ende op de koorde danst,
Die Peerden coopt oft Ruylebuyt,
Die met u salven clapt en fluyt,
Ghy loteries en Ryffelaers,
Ghy trommelaars en Pijpelaers,
Ghy die u cramen open doet,
Vol Kermiswerck en Poppe goet,
Vol Selverwerck en Schildery,
Vol soeten koeck en Lecker-ny,
Van Bed en bult van kaus en schoen,
En voorts al wat men heeft van doen,
Coopt my, en steeckt my in u sack,
Ick ben een dienstigh Almanack.

Met een « Register Van alle de principalste Jaermaerckten ende Peerde-Merckten »
(blz. 22 en 23) en de « Ordonnantie Van het luyden vande Werck-klocke tot
Ghendt » (blz. 24) wordt het eerste deel van onze almanak besloten. FINIS.

Het tweede deel van de almanak « Prognosticatie Ofte oprechten Venetiaenschen
HEMEL-METER enz. » is al zo interessant als het eerste deel. Het geeft een
voorsmaakje van wat een poos later (en tot op de dag van heden) Snoeck's Alma-
nak zijn goedgelovige lezers zal voorschotelen. Na ons de 4 jaargetijden voorge-
steld te hebben, leidt hij ons in het nieuwe jaar binnen. In een vaderlijke toe-
spraak herinnert hij ons aan onze plichten al banbliksemend voor 't geval we het
met die plichten zo nauw niet nemen : « Ick sal U.L. (ghelijck ick altydt ghedaen
hebbe) door myn schriften, eenen ghevoegelicken wegh baenen tot d'euwighe
duerende Saligheydt : ende U.L. (U lieden) ghemoederen af-keerigh te maecken
vande groote hooverdie, onverdraghlicke oncuyscheydt, ende meer andere grove
ende menighvuldighe zonden ». De ons in het vooruitzicht gestelde straffen zijn
ook niet van de poes : « Want in myn beooginge der sterren ende Hemelschen
hayren de selve aenschouwende, souden wel omhooghe rysen. Waer. uyt ick anders
en niet kan oordelen, als dat wy desen aenstaenden Jaere ghedryght worden met
Oorloghe, Peste, en Dieren-tydt. Doch af-leggende ons voorgaende vuyl-stinckende
leven, laet ons den Heere om gratie bidden ».

Om te eindigen komen de maandelijksse voorspellingen aan de beurt (blz. 30 tot 40). Dat daarbij de tribulaties van de zodiacetekens, de maan en de planeten · de goede Venus, de middelbaar goede Mercurius en de kwade Saturnus, om zc te zeggen schering en inslag vormen hoeft nauwelijks gezegd. Ook doet onze sterrekijker zijn best zijn rol van moralist tot het bittere einde te spelen : waarom zou hij ook anders elk van zijn maandelijksse praatjes niet stofferen met twee kwatrijnen, die zonder enige twijfel in de smaak van zijn lezers zullen gevallen zijn. Een paar mogen hier al ware het als illustratie volgen :

Laumaendt (januari)

Wacht u van de Legher -schaeren,
Want s'en zullen u niet spaeren :
Neemt de vlucht aen, het is tydt;
Of ghy wordt het uwe quyt.

Meerte

Van het bidden, ende vasten,
Vluchten al de helsche gasten :
Door het vasten, en 't ghebet,
Wordt de ziel van deughden vet.

Meye

Wie was oyt in 't gras gheseten,
By de slangh', en niet ghebeten ?
Als het kemp is by de vlam
Segh, wanneer 't gheen vier en nam.

Hoymaendt (juli)

'Tghene d'Ingheseten' zayen,
Vremdelinghen commen 't mayen :
Die hun gheven noch (voor buyt)
Wreede slagen op den huyt.

Gerstmaendt (september)

Ziel ! als ghy u mooy gaet maecken,
Peyst op laest slaepelaecken,
Op u kist zes voeten lanck,
Op de wormen, op den stanck.

Zelfs bij het afscheid nemen van de lezer meent onze dichter de optimistische toon van zijn rede te moeten temperen door een steeds herhaelde herinnering aan de zonde : « . . . kaudt weder naer den lichaeme : O ! Godt gave, wij warm water naer de Ziele, 't Welck uytter herten (met een goet saeligh nieuw Jaer) U.L. is wenschende THEODOR CAESMES. »

Vanaf de 17de eeuw tot bij de aanvang van de 20ste heeft de almanak een niet te onderschatten rol gespeeld in het leven van elke dag onzer verre voorouders. Laten we als besluit een waarnemer aan het woord, die nu precies 100 geleden zijn oordeel over het geval aan het bedrukt papier toevertrouwde : « Tot heden is de Almanak, met het Kerkboek, het eenige boek, dat men zeker is in alle lezende gezinnen aan te treffen; vandaar het groote debiet, dat dit jaarboekje te beurt mag vallen. Snoeck's Almanak en Allemansgerief worden sedert jaren op meer dan honderd duizend exemplaren in Vlaamsch België en Noord-Nederland verspreid. »(4)

M. Van Wesemael

Zoeken en Zanten.

in vele boeken, langs alle kanten

DE HOUTEN WATERPOMP

Tot vóór een vijftiental jaren vond men op de hoeven en aan vele huizen van onze landelijke gemeenten juist voor de ingangseur of in een hoveke een houten waterpomp met daarvoor de blauwe Doornikse gootsteen.

Rond deze houten waterpompen werden de maaltijden en de dierenvoerders bereid en werd de afwas gedaan. Dit stuk stond dag-in dag-uit in de belangstelling, want het gaf langs zijn houten lichaam om, het beste en het koelste water.

Elkeen vond dat natuurlijk, want de pomp diende toch om water te verschaffen. Maar weinigen zullen er nooit aan gedacht hebben wat een precies werk het eer-tijds was om een houten waterpomp te maken. Heden is dit beroep gans uitgestorven.

Gewoonlijk heeft een timmerman-wagenmaker die het vak van pompboren machtig was, de houten pompen gemaakt.

Daarvoor had de man altijd in een grote gracht of vijver boomstammen liggen welke hij waterde om bij bestellingen houten boomstammen te kunnen maken. Het materiaal was gewoonlijk eik of olm, deze stammen waren 4,30 m lang en hadden 23 à 27 cm doormeter. Zodra de vakman een bestelling kreeg werd een stam uit het water gehaald en met de kleine boomezel naar het werkhuis gebracht, daar werd de boom op een hoog stellage geplaatst. Op de beide uiteinden — de koppen noemde men die, — werd het midden afgetekend met het lood. Deze twee loodstrepen werden met de smetlijn verbonden en er werd over de ganse stam een lijn getekend. De smetlijn was een dun touw, met zwart poeder bestreken. Te midden hief men de koord een weinig op en men liet ze dan los. Het zwarte poeder tekende op de stam de richtingslijn af.

Langs het ene uiteinde boorde de vakman met een voorganger of havekeer een holte van 10 à 15 cm diepte, hierin werd dan de eigenlijke pompboor gebracht, de boor was 4,50 m lang met een doormeter van 5 cm. Drie man voerden het zware werk uit om de ganse stam te doorboren, dit geschiedde met twee boorders terwijl de derde de boor in dezelfde richting hield als de smetlijn. Na 4 à 5 uur werk was de boom doorboord met een opening van 5 cm. Vervolgens werd gans de opening vergroot tot 6 cm. Langs de bovenzijde werd ze groter gemaakt tot 8,5 cm tot op een diepte van 1,30 m, in deze vernauwing kwam later het pomp-slot. Op 15 cm van de bovenrand werd de teut aangebracht terwijl de onderzijde de geboorde opening gedicht werd met een stuk hout. Een 20 cm hoger werd er een nieuwe zijdelingse zuigopening gemaakt, dit om te voorkomen geen zand mede op te zuigen. De bovenrand en de teut werd met een ijzeren « persband » beslagen om te voorkomen dat het kopshout door de zon zou barsten.

Dan werd de pomptrekker gemaakt, een houten stok met langs boven het handvat en langs de onderkant de pompemmer. De pomp was gereed. Paard en wagen brachten het gevaarte naar de plaats van bestemming. Met een stellage, driepikkel genoemd, werd de pomp, welke 175 à 250 kg woog met kettingen en touwen in de pompput nedergelaten. De put werd gedicht met metselwerk en het werk was af.

Een houten pomp geeft volgens de bezitters, het koelste water; zij kunnen het weten !

Dit zo bekende gebruiksvoorwerp is later vervangen door een gietijzeren pomp en deze op haar beurt door de mechanische pompen. Heden is het een zeldzaamheid nog een houten pomp op een hoeve aan te trefen.

Zo verdween een oud bekende, en met haar ook het wegstoppen van de pomptrekker, hetgeen veel gebeurde door jongelingen welke de zondagavond huiswaarts keerden; de eigenaar kon dan 's morgens zijn trekker gaan opzoeken, soms een heel eind van zijn hoeve; deze hing dan in een boom tot zelfs aan het kerkhek toe. De slimste trokken dan ook hun emmer uit de pomp en borgen deze binnenhuis.

Een verdwenen beroep verplicht de volkskundige de tuigen te bewaren, ook deze van de pompboorder. Zijn lange boor en de 8 verschillende boren en ruimers kan men bezichtigen in het Heemmuseum Rietgaverstede te Nevele!

Ant. Janssens

GENT. — Volksgeneeskunde. Longontsteking.

Een vrouw van een handelaar (52 j.) te Gent leed vreselijk.

Ze bekende aan de verpleegster, dat een longontsteking haar kwelde, dat een heer (kwakzalver) uit Amsterdam haar richtlijnen gaf en dat ze een hulpmiddel van haar familie toepaste. Toen de verpleegster haar wou verzorgen, ontdekte ze op de borst tot aan de hals van de zieke een wijde doek: lemen van vlas waren met plaaster vermengd en op de zieke gelegd.

De familie van de handelaar stamt uit West-Vlaanderen. Zo kan men de remedie met de lemen verklaren. De verpleegster beleefde dit in 1965.

Zegspersoon: A.T., verpleegster bij een bank, Gent.

R.v.d.L.

LAARNE — Schandpaal

De familie van Vilsteren - de Beer heeft in 1756 een schandpaal geplaatst op de wijk « 't Zand », maar het waardevol stuk lag reeds een reeks jaren later verwaarloosd in het kasteel. Thans heeft men dit belangrijk historisch en volkskundig teken van ons vroegere gerecht werkelijk recht laten wedervaren en heeft men het op de binnenkoer van het kasteel geplaatst. Aldus is het slot een volkse bezienswaardigheid rijker.

R.v.d.L.

Almanakken met volkskundige onderwerpen.

Wij juichen regelmatig bij de vaststelling, dat de volkskunde bestendig in een bredere kring belangstelling oogst, zo bij de botanicus, de medicus en historicus, bij filoloog en ekonoom. Zijn we niet verplicht te wijzen op de belangstelling in het kader van toeristische verenigingen en van de reclame van bepaalde firma's?

In eerste instantie treedt de V.T.B. & V.A.B. op de voorgrond. De almanak 1966 toont **Vlaamse bomen**: o.a. Massemen, Balegem, Beerlegem, Leeuwergem, enz. Menigmaal is er een verhaal of een sage bij betrokken, b.v. in Beerlegem is de Saksenboom een verzamelplaats van heksen; in Leeuwergem spreekt men van de boom der zeven sakramenten. Ook de overige jaren brachten waardevolle documenten, b.v. 1964: **Begijnhoven**. 1957: **Landelijke kerken**. 1956: **Vlaamse molens**, enz. Telkens gaat het om foto's of om kunstwerken van kunstschilder-graficus Herman Verbaere.

Daarnaast verschijnt Boekengilde De Clauwaert, Leuven met een liederenkalender in 1956, waar Frans van Immerseel een illustratie brengt bij een vers uit een lied. In 1950 kregen we « Het leven van Tijl Uilenspiegel » met houtsneden van Flor de Raet en teksten uit het boek van Charles De Coster.

Sneek in Nederland is het centrum van de zeil- en schaatssport in het gebied van de Friese muren, inaar heeft de N.V. Lankhorst Touwfabrieken die voor hun kalender 1965 als motief de molen namen, en voor 1966 de bouwkunst op het Nederlandse platteland: de boerderijen. Twaalfmaal een veelkleurige plaat. De tekst en samenstelling is van de hand van de bekende volkskundige S.J. van der Molen. (1)

De Usines Destrée Brussel schonk in 1965 als kalender 13 onuitgegeven houtgravures van Nelly Degouy op het thema Bijgeloof (ontmoeten van een zwarte kat, een pannekoek omsmijten, terwijl men een geldstuk in de linkerhand houdt, een hoed op een bed, een open paraplu in huis, in hondendrek stappen, enz.)

Ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Etablissements Louis Julien te Gent en Verviers in 1965 heeft de firma onder de artistieke leiding van José M. Hauglustaine (Brussel) en met de medewerking van Pierre Quischout, fotograaf en Toone VII en zijn groep « spelemannen », een kunstkalender exclusief ontworpen en uitgegeven. Onder de titel Primitieve kunst van de Brusselse Folklore krijgen we zes originele foto's (afm. 37 bij 33 cm) van de marionetten van het teater van Toone. Een exemplaar ervan bevindt zich in de bibliotheek van de Bond. De firma heeft ook de kalenders in een Franse en Engelse versie verspreid.

Een almanak rekt en strekt zich over een heel jaar. Wie bezorgt aanvullingen voor deze lijst?

R.v.d.L. en R.H.

Vragen van lezers

Wetenswaardigheden over Manneken-Pis te Gent.

Is een medelid van onze Bond soms de korrespondent, of kent iemand de persoon die op 28 januari 1947 de tekst bezorgde voor « Het Laatste Nieuws »? De titel en tekst verscheen als volgt:

Verder Nieuws over het Manneken-Pis huis.

De artikels betreffende het beeldje van Manneken-Pis, dat aan de gevel van het huis nr 11 der Kraanlei te Gent, prijkt, hebben verscheidene lezers aangezet ons daarover enkele belangwekkende inlichtingen te verstrekken.

Zo ontvingen wij een schrijven van een lezer uit Melle, die in de woning der Kraanlei, alwaar zijn ouders woonden van 1871 tot 1900, is geboren.

Van de vorige eigenaars, de familie Pierlé, werd vernomen, dat het huis reeds 300 jaar onder de benaming « Manneken-Pis huis » heeft bestaan.

(1) S.J. van der Molen: Levend Volksleven. Een eigentijdse volkskunde van Nederland. Assen 1961. 352 blz.

Het tegenwoordige beeldje zou echter een afgietsel zijn van het echte, dat door de ouders van onze toevallige korrespondent aan een h. Lagrange uit Deinze, werd geleend en gebroken, werd terugbezorgd. Het herstelde beeld werd alsdan geschonken aan personen uit Gent, die de Houtlei bewoonden om als hofbeeldje te worden gebruikt, terwijl een afgietsel werd vervaardigd voor de gevel.

Zulks is ongeveer 65 jaar geleden en het vijfblad, dat bij het echte beeldje niet aanwezig was, werd slechts op het afgietsel geplaatst op verzoek van de moeder van onze lezer.

Verder vertelt onze korrespondent, dat tijdens zijn kinderjaren de vloer van het huis der Kraanlei eens werd opengebrouwen voor de uitvoering van herstellingswerken. De metselaars vonden er een klein beeldje van Manneken-Pis, ongeveer 4 cm groot, dat thans nog door onze korrespondent wordt bewaard.

Kan iemand gegevens bezorgen over deze korrespondent van 1947, of andere inlichtingen verstrekken over het Manneken-Pis van Gent? Antwoord wordt in dank aanvaard door Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat, 15, Zottegem.

Boekbespreking

XII Blommen geplukt uit de Bagynhofblommen van dichter Edmond Boonen, samengelezen tot een huldekrans door de vrienden van het Oud Begijnhof. Drukk. Joz. Imschoot, Gent, 1965.

Elke Gentenaar en vele lieden in ons land kennen de onverdroten aktie van «De vrienden van het Oud Begijnhof». In het gewoel en gejoel van de stad koesteren deze vrienden een zuivere schat, opdat hun begijnhof ongeschonden en ongestoord de eeuwen moge trotseren. Wanneer men van deze «vrienden» spreekt, denkt men automatisch aan hun daadvaardige en nimmer versagende voorzitter Edmond Boonen.

De wakkere voorman is in 1935 zeventig jaar geworden. Deze waardevolle bundel «Bagynhofblommen» legt getuigenis af van de eerbied en waardering, die de vrienden hun voorzitter toedragen.

Een rijk gemoed en een ware dichtersziel treden er op de voorgrond. Johan Zutterman heeft de huldekrans verlucht met twaalf houtsneden. Het is een parel van een uitgave voor minnaars van

kunst, van volkskunde, voor bibliofielen.

R.v.d.L.

De Verjongingskuur
bewerkt door
MOLENAAR en BAKKER
SMID en STOKER

Een volkskundig onderzoek
door

Hervé S T A L P A E R T

(vervolg van nummer 6, 1965)

4. Het volkslied.

Het vraagt wel een stevige sprong in de ruimte om uit de sprookjeswereld Gent te bereiken tijdens de carnavaldagen van 1828. De liedjeszanger Jacobus van Gaveren heeft van de plezierige dagen gebruik gemaakt om een prettig en helemaal bij de lolmakerij passend gelegenheidsliedje te (laten) dichten op een bekende stemme. Toen trok hij er de straat mee op, luister maar.⁽²³⁾

Vasten-Avond-Gezang op de mekanieke smis of Menschen-Ergietery

Op de Graen-markt in Gend, ten jare 1828.

Stemme : Jan die sloeg Lysje.

1. In vele jaeren
en heeft men in de stad
der Gentenaeren,
geen wonderheyd gehad,
als met den kannaval,
huyzen en straeten al,
vervult boven en onder
veel koetsen op den treyn,*
't was als een wonder.
2. Als'er verbeeld wierd
van Paul en Virginie,**
en dan gespeeld wierd

(23) Een verzameling vliegende bladen in bundel G 4315 van de Universiteitsbibliotheek te Gent. Ex. gedrukt bij L. Van Paemel te Gent, in 4°, 8 blz.

* stoet van gemaskerden en wagens.

** naar de exotische roman van Bernardin de Saint -Pierre (1788).

een konstig harmonie,
daer zag men g'heel den treyn,
Chinaizen groot en kleyn,
met al die Indiaenen,
kostelyk gemonteerd,
by d'Afrikanen.

3. Den god der dranken,
gedraegen op een vat,
gekroond met ranken,
hy dronk gelyk een kot,
d'Hollanders op den toer,
boerinnkens en boer,
een goude plaet op 't hoofd,
zag men daer vele.
4. Het grootste wonder
nog op de Graen-merkt is,
raer en bezonder,
een mekanieke smis,
een MENS-ERGIETERY,
oven en vorm by,
daer elk mag van genieten,
gebrekkelyke doen
hun daer ergieten.
5. Menschen met hoopen,
die krom gaen op d'een zy,
komen geloopen,
naer die ergietery,
door 't slagen op 't ambeld,
wordt hun gebrek ersteld,
en in 't forneys gesloten
gesmolten en in de
vorme gegoten.
6. 'k Had myn behaegen,
als ik zag manken Styn,
de leer opdraegen,
hy moest ergoten zyn,
den blaesbalg en het vuer,
maekt hun zoo reyn en puer,
de vorme in getoogen,
hy kwam daer zuyver uit,
gelyk een ooge.
7. Eenen kol-draeger,
die van de wagen viel,
was Bacchus zwaeger,
hy lag al onder 't wiel
zy loopen na de smis,
daer hy ersmolten is
hy zal zich in het ryden,

op de place d'arme,*
van het vallen myden.

8. Die uytvindinge
doet in de stad van Gend
veel uytwerkinge,
dat men niet meer en kend,
eenig gebrek of twist,
de valscheyd word met list,
den ketel ingesloten,
en door de kragt van 't vuer,
zuyver ergoten.

9. Die konstenaren,
zyn in d'ergietery,
zoo wel ervaeren,
dat het brengt rykdom by,
zy werken inderdaed ,
voor kleyne winst en baet,
die daer wilt van genieten
komt met den karnaval,
laet u ergieten.

eynde.

5. Het volksgebruik.

Te Nessonvaux (arr. Luik) is een 19de-eeuws volksgebruik tijdens de carnavaldagen bekend. Men noemt de kluchtige vertoning « la refonte des vieux et des vieilles ».

Oude mannen of oude vrouwen worden in stoet doorheen het dorp gereden vooral op kruiwagens, ze worden voorafgegaan door een ezelwagentje met een grote kuip waarin het hersmelten zal plaats grijpen, ze zijn ook vergezeld van « tchaornis », d.z. werklui van de kalkovens in werkkledij. Op het uitverkoren plein, na een geneeskundig onderzoek vol fantasie en grimmige willekeur, werden de patiënten een voor een in de ketel geworpen. Een stinkend vuur van lederafval brandde onder of nabij de ketel. Dank zij een hijstuig verdween de ketel achter een scherm en weldra verscheen dan een jonge man of vrouw. Op een schavot in de onmiddellijke omgeving zetelde een tribunaal dat moest beslissen over het lot van de verjongde mannen of vrouwen, die hun wederhelft niet meer wilden herkennen! De pleidooien kenden steeds een prettig verloop.⁽²⁴⁾

IV. HET HERBAKKEN: BAKKER EN OVEN.

1. Een verhaal op twee schilderijen.

Toen in februari 1954 de Galerie Georges Giroux te Brussel in een verkoopscatalogus als nr. 491 een schilderij van de Vlaamse

* huidige Kouter.

school der 16de eeuw getiteld « La Légende d'Eecloo » te koop aanbod, verscheen in ditzelfde drukwerk een prachtig cliché van dit schilderij (hout 59x95). De korte beschrijving beriep zich op een Brugs volkszeisel « naar Eeklo gaan om zich te laten herbakken » en op K. C. Peeters' Eigen Aard, waar Eeklo door een oven en een kool staat gekenmerkt. In het weekblad « Brugse Courant » (10 maart 1954) publiceerde Emiel Buysse een gedeelte van het schilderij met een lang onderschrift over de spreuk te Brugge in omloop, maar spijt veelvuldige navraag moet de journalist bekenen « We hebben nooit geweten, hoe de Bruggelingen aan die uitdrukking gekomen zijn. En wij weten het nog niet. » Een beknopt overzicht over ons eerste opsporingswerk hebben we in een volgend nummer (13 maart 1954) van hetzelfde blad als aanvulling gepubliceerd, wel wijzende op de rijmende beschrijving van Pater Poirters, op de Brabantse molen van Jacobus De Ruyter en op de Waalse Bonne-Femme-uthangtekens, maar zonder zelf alsdan iets meer te kunnen onthullen over het Eeklose mysterie.

Zo pas heeft Dr. Marcel Deruelle alhier het geheimzinnige geval grondig nagezien en besproken. Hij vergelijkt de samenstelling van de twee 16de-eeuwse Vlaamse schilderijen, het ene bewaard in het Muiderslot nabij Amsterdam en getiteld « De bakker van Eelco (sic) », het tweede te Brussel als « La Légende d'Eecloo » in 1954 geveild.⁽²⁵⁾

In het ruime bakkersatelier van beide schilderijen worden de klanten, zowel mannen als vrouwen, het hoofd afgehakt. Op de nek plaatst men tijdelijk een groene kool. De hoofden, eerst op een ronde tafel met een vloeistof bestreken, dan op een paal in de oven geschoven, worden na het herbakken terug op de nek van de eigenaar geplaatst. Daar het in dit bedrijf alleen om hoofden gaat, mag men aannemen dat vooral in de bewerking een « geestelijke herbakking » wordt nagestreefd.

Dit is trouwens ook de mening van Pater Adriaan Poirters in zijn boek « Het masker van de Wereld afgetrokken », dat eerst in 1646 verscheen en van dan af talrijke herdrukken beleefde. Dr. Deruelle heeft de volledige tekst van het zes-bladzijden-lange dichtstuk volledig overgedrukt om te bewijzen dat de bewerking, op de schilderijen als beeldverhaal voorgesteld, ook in de literatuur zijn weg heeft gevonden. Wat meer is, de afbeelding in Poirters' editie van 1714 heet Deruelle met recht de vereenvoudigde kopie van de reeds bekende schilderijen, zodat men mag aannemen dat de illustrator een van beide heeft gekend en als model heeft gebruikt.

Hierbij moet nu echter nadrukkelijk worden gewezen op het eigenaardige verschijnsel, dat de nochtans zeer met de volkstaal

(24) Enquêtes du Musée de la Vie Wallonne, T.III, 1931-35, blz. 295-260 met 2 ill. over de gebeurtenis.

(25) M.DERUELLE, Het Herbakken te Eeklo, in: Oostvlaamsche Zanten, XXXIX jg., 1964, blz. 145-156.

en volkszeden bekende Poirters nergens tijdens zijn voortreffelijk beschreven herbakkerij de plaatsnaam Eeklo heeft vermeld.

Dit geschiedt ook niet op 2 en 3 september 1731 te Gits waar de Rederijkers eerst het drama « Den heyligen Sebastianus » opvoeren en de avond besluiten met een klucht, door de volgende verzen aangekondigd :

« Hier woont nu binnen Ghidts een vremen ambacht-man,
Die 's menschen gebreken seer wel herbacken kan.
Al wie met syne vrouw heeft eenigh ongemaecken,
Brenghet die naer Deégo Jan, die salse wel herbaecken. »⁽²⁶⁾

De inwoners van Gits worden niet naar Eeklo gezonden maar ter plaats verzorgd door een bakker die de Vlaamse « deeg » een Spaanse klank heeft verleend voor speciale aangelegenheden.

Het herbakken, in de schilderkunst op twee 16de-eeuwse schilderijen verheerlijkt, in de 17de-eeuwse literatuur sterk aangeprezen, in het 18de-eeuwse toneel op flessen getrokken, duidt nergens op de stad Eeklo als vermaard herbakcentrum.

Mag men veronderstellen dat de betiteling van beide schilderijen uit de 19de of 20ste eeuw dagtekent? Aan de Brusselse titel, door de uitdrukkelijke nota in de verkoopscatalogus, valt weinig te twijfelen. In de Nederlandse titel van het oudste werk komt een verschrijving voor...

2. De hoofdbakkerij van Eeklo.

Tot nog toe stammen alle bronnen over Eeklo uit de 19de eeuw. In 1843 publiceert J. W. Wolf in Wodana⁽²⁷⁾ een liedje opgetekend door Jaek Vande Velde van Dendermonde. De vrouw die het zong — waar zegt men niet — beweerde dat er nog meer dan negen coupletten van het liedje bestonden, die ze zich niet meer kon herinneren.

Het was het nog steeds bekende en gezongene :

Ik kwam lestmael langs de Lombaerdstraat...
met als achtste stroof :

Ik vond daer eenen Eecloonaer staen,
Stoockt den oven, stoockt den oven, zei de Eecloonaer.

In de nota zegt Vande Velde : « Stoockt den oven zinspeelt op de volksspreuk : Iemand naer Eecloo zenden om herbakken te wor-

(26) E. VANDER STRAETEN, *Le théâtre villageois en Flandre...* Bruxelles 1881, t. II, blz. 100.

(27) Tijdschrift met als ondertitel : Museum voor Nederduitsche Oudheidkunde. Gent 1843, blz. 189.

den » zonder verder commentaar. In latere opgetekende en gepubliceerde varianten van dit lied wordt Eeklo niet meer vermeld.⁽²⁸⁾

In een studie over « Steden en Dorpen tegen elkaar » levert August Gittée een originele mededeling van August Van Acker, alsdan stadssecretaris van Eeklo, in verband met de plaatselijke opvatting over de « dobbel gebakkenen van Eeklo ». Die bijnaam zou afkomstig zijn van een vete tussen Maldegem en Eeklo in 1458. Omdat de Eeklonars eerst hun proces verloren en daarna een grote vernedering moesten ondergaan, zegden de Maldegemnaars dat de Eeklonars dubbel gebakken waren.⁽²⁹⁾

Maar dit gezegde geeft geen verklaring voor de eigenlijk gezochte spreukuitleg « Ga naar Eeklo om u te laten herbakken ». Er werd gewezen, maar zonder veel overtuiging, op mogelijke Eeklose steenbakkerijen...

3. De « Vermaekelyken Klugt-vertelder ».

Wat men vroeger als Vlaamse humor beschouwde vindt men in de alomverspreide en vaak gedrukte bundel vertelselkens onder de lange en belangrijke titel: « **Vermaekelyken Klugtvertelder, ofte opregten Guychel-boek, Bevattende Vele wonderlyke Geschiedenissen, aerdige gevallen, geestige Klugten en Vertellingen; benevens de vroyelyke daeden en drollige poetsen van keyser Karel den V, als ook de klugtige Historie van eenen Kous-verzolder die tot koninglijke waardigheid verheven wierd, om zyne kloeke daeden; alsmede het klugtig en schoon Sermoen van Bacchus. Dezen Druk is vermeerderd met verscheyde amusante Avond-praetjes, enz. (hts. bloemstuk). Te Gend, By L. van Paemel, Boekdrukker op den Brabanddam** ». ⁽³⁰⁾

Dit volksboekje, een volkskundig knooppunt te noemen, werd nimmer als geheel en zelfstandig drukwerk onderzocht. Emiel Van Heurck vermeldt het flauwtjes⁽³¹⁾, F. G. Waller verzamelt de

(28) J. CORNELISSEN, *Nederlandsche Volkshumor op stad en dorp, land en volk.*: Antwerpen 1929, dl. I, blz. 28-31, publiceert Wodana's oudste versie, een eigen Antwerpse opname en een derde variant uit het Land van Aalst, in een voetnota verwijzend naar twee varianten uit Rond den Heerd (jg. XV en XVI). Westvlaamse varianten nog bij M. GYSSELING, *Folklore uit Oudenburg en Omliggende*, in *Oostvl. Zanten*, XIV jg., 1939, blz. 49-50. Wodana's versie wordt besproken door A. GITTEE in: *Volkskunde*, V jg., 1892, blz. 172. De Gentse versie bij: R. VANKENHOVE en A. LEPAGE, *Het Volksleven in het Straatlied*. Gent 1932, blz. 145.

(29) *Volkskunde*, V jg., 1892, blz. 167; J. CORNELISSEN, o.c., dl. II, blz. 16.

(30) Titelblad van het ex. uit eigen verzameling (13×8 en 72 blz.). Het werkje eindigt op het sluitstuk « Finis coronat opus / Kust de bille van Esopus ». « Vid. A.A.H.L.C.A. ». Dit laatste wijst op een goedkeuring te Antwerpen verleend, een belangrijke aanwijzing.

(31) EM. H. VAN HEURCK, *De Vlaamsche Volksboeken* (vertaald door J. Truyts). Antwerpen 1943, blz. 193, één editie te Gent bij I.C. Van Paemel circa 1860. Vgl. *Le livre populaire. Exposition. Bruxelles 1934*, blz. 63, uit het bezit van de Kon. Bibl. te Brussel: nr. 594 te Gent bij L. Van Paemel circa 1830; nr. 595 te Antwerpen bij Jos Thys circa 1840; nr. 596 te Gent bij I.C. Van Paemel circa 1850; nr. 597 te Gent bij Snoeck-Ducaju en zoon circa 1880. De laatste twee edities berusten ook in de Rijks-universiteitsbibliotheek te Gent.

zeldzaamste stukken ervan⁽³²⁾, M. De Meyer haalde er het Sermoen van Bacchus uit⁽³³⁾, en wijzelf hadden het vroeger voorzien op de dappere Kousverzolder⁽³⁴⁾.

De samensteller van dit volksboekje, dat zeer waarschijnlijk zijn oudste druk beleefde bij Andreas-Paulus Colpyn te Antwerpen omstreeks 1750, vermeldt als algemene bron de geschriften van Jan De Grieck «zeer vermaerd om zijn klugtige en amusante boekskens» en dan vooral om zijn uitgave van volksverhalen over Keizer Karel. Het is bekend dat de oudste editie van «De heere-lycke ende Vrolycke Daeden van Keyser Carel den V» te Antwerpen werd uitgegeven door Theodoor Spits anno 1675.⁽³⁵⁾

In dit volksboekje vindt men het geestig verhaal van een jongeling die naar Zottegem ging wonen om wijs te worden. Het loont de moeite bij het zoeken naar de oplossing van het mysterie «Eeklo» dit stuk volledig over te drukken.

Geestig verhaal van eenen jongeling die nae Zottegem ging wonen om wys te worden.

Het gebeurde dat zekeren jongeling verscheide jaeren schole gegaen had, en weynig aennam zoo in geleerdheyd als wysheyd, zoo beslooten zyne ouders dien jongen nae Zottegem te laeten gaen wonen, want hun gezeyd was dat men tot Zottegem veel wysheyd kan leeren op korten tyd, zy leyden het dien jongen voor, hy was te vrede en ging nae Zottegem wonen, als hy daer twee jaeren gewoond had, ging zynen vader hem bezoeken en bevond zynen zoon nog min wys als te vooren, waer in hy groot misnoegen had, zoo dede zynen vader hem nae huys-komen, dien jongen thuys wezende vraegde zynen vader hem: Wat hem misnoegde, om dat hy weynig leerde en wysheyd bezat, den jongen zeyde: Vader de wysheyd is daer niet eygen, want bemerk de plaets-naem Zottegem; immers, men verhaelde daer zoo vele wonderlyke zaeken, dat gelooft my, ik daer dagelyk hoofd-pyne van hadde, waermede ik nog gekwolen ben.

Den vader zeyde: wilt gy te Brugge gaen wonen, daer zyn voorzeker zes wys geleerde mannen, by welke gy veel wysheyd zult leeren. Den jongen te vrede zynde, ging nae Brugge wonen, daer leerde hy het brugs-verstand krygen, aldaer eenigen tyd zyn wooninge gehouden hebbende, kwam zyne ouders bezoeken, maer hy bragt

(32) E. DRONCKERS, *Verzameling F.G. Waller. Catalogus van Nederlandsche en Vlaamsche Populaire Boeken.* 's Gravenhage 1936, blz. 155, nr. 637 te Antwerpen bij de Weduwe Andreas Paulus Colpyn circa 1766, met de uitdrukkelijke vermelding 2de druk; nr. 638 te Antwerpen bij J. hys. Die verzameling is thans in het bezit van de Kon. Bibl. te Den Haag.

(33) M. DE MEYER, *Het Sermoen van Bacchus en de oorsprong van de geparodieerde sermoenen*, in: *Album...* Prof. Dr. J. Vercoullie... Brussel 1927, dl. II, blz. 351-355, alwaar een verkeerd gedateerde uitgave van P.A. Kimpe (Gent einde 17de eeuw = Gent einde 18de eeuw) de auteur even in een besluit misleidt.

(34) A.J. WITTERYCK, *Oude Westvlaamsche Volksvertelsels opnieuw uitgegeven, ingeleid en van nota's voorzien door H. Stalpaert.* Brugge 1946, blz. 281, volledig overgedrukt als oudste Vlaamse variant van het sprookje «Zeven in één slag».

(35) EM. H. HEURCK, o.c., blz. 193-194. Vgl. *Le livre populaire*, o.c., nrs 611-616, edities te Brussel bij Jud. De Grieck 1689, tweede Franse editie aldaar 1690, Gentse drukken, etc. — Hierover ook: M. DE GHELDERODE, *L'Histoire Comique de Keizer Karel.* Bruxelles 1943, 3de druk, 185 blz.; H. STALPAERT, *Het volksboek van Keizer Karel*, in: 't Beertje 1956, blz. 64-75.

zulke wonderbaere complimenten mede, dat zyne ouders hun genoodzaekt vonden hem t'huys te houden.

Dan wist den vader geenen raed meer om zynen zoon te doen onderwyzen; hy ging om raed by eenen advocaet, welke hem zeyde : Vader zend uwen zoon eerst nae Eecloo, om een ander hoofd, want daer worden hoofden gebakken met gekrold of geslepen hair, met schele, loensche, lodelyke en leep oogen, zwarte en andere volgens de gouste van een ider. En zend hem dan nae Parys, daer zal hy veel wysheyd en wetenschap leeren.

Den vader gaf twee schellingen voor dezen raed en kwam nae huys; verhaelde dit aen zyne vrouwe, die het terstond aen haeren zoon voorleyde, hy geheel dien raed gehoord hebbende, nam voor zig dien te volbrengen zoo haest mogelyk. Als hy tot Brugge woonde, hadde hy wat veel minnewater gedronken, het welk hem bloedroeringe verqorzaekte en niet te schoon zynde van aenzigt, dagt hy hierdoor aen een schoon en minnelijk aenzigt te geraken : hierom ging hy naer Eecloo in de hoofdbakkerie, daer kocht hy een ander hoofd, dat schoon en welgemaekt was, en net gekrold hair had, en mids zyn hoofd maer weynig weird was en mogt hy maer eenen stuyver aftrekken.

Dan sneed men dien jongeling zyn hoofd af men zet'er een ander op, dien jongen kwam hooveirdig t'huys met zyn lieffelyke krolle-bolle, seffens kwamen verscheyde dogters hem bezoeken, welke hy zoo lief hadde, dat hy hun van liefde zoude met de herssens tegen den muer geslaegen hebben, maer den vader dit merkende zond hem nae Parys, alwaer hy alles heeft geleerd en is treffelyk man geworden en gebleven tot het eynde zyns levens.

Uit dit « geestig » verhaal blijkt duidelijk een vooropgesteld inzicht de spot te drijven met welbepaalde stedelingen. De weinig snuggere zoon komt eerst terecht te Zottegem waar de inwoners de spotnaam **zotten** aan hun eigen plaatsnaam danken ⁽³⁶⁾, uit het verhaal blijkt de wijsheid er zoek en zoonlief zal van stad veranderen. Het verwondert niemand hem hierna te Brugge aan te treffen om Brugs verstand te krijgen, want hiermee wordt nogmaals gewezen op stedelingen die evenens de bijnaam **zotten** met ere dragen.⁽³⁷⁾

Te Brugge werd de sukkelaar ook getroffen door een kwaal, « van Minnewater te drinken » krijgt hij bloedroeringe en een pokdalig gezicht lijk veel jongelingen nog heden ten dage op een welbekende leeftijd. Op raad van een advokaat zal een nieuw hoofd te Eeklo gebakken uitkomst brengen.

Hier wordt dan, in een enig en kostbaar document, de volledige uitleg verschaft over de speciale eigenschappen van de hoofdbakkerij van Eeklo. De behandeling verloopt heilvol en de herbakkene zal met zijn Eeklose hoofd te Parijs fortune maken.

We zochten te vergeefs naar oudere beschrijvingen in de kluchtwerken van Jan De Grieck, zodat we moeten veronderstellen dat de « Klugt-vertelder » voor de oudste verspreiding van het spotzeisel over Eeklo heeft ingestaan. Aan de zeer grote verspreiding

(36) J. CORNELISSEN, o.c., dl. II, blz. 90, zonder nader bepaalde herkomst. In andere gemeenten wordt vaak die plaatsnaam gebruikt in zeisels als « t Is te Waregem gebeurt en te Zottegem uitgebeld » (ibid., dl. II blz. 245).

(37) J. CORNELISSEN, o.c., blz. 169-171, dl. II, een viertal varianten over de herkomst van de spotnaam. Zie echter vooral : A. VIAENE, Brugsche Zotten, in : Brugghe.. 'n Spieghe! Jaarboek. Brugge 1939, blz. 65-72.

van het volksboekje valt niet te twifelen. Het wordt gedurende een eeuw te Antwerpen en te Gent gedrukt en herdrukt, de inhoud is over geheel het Vlaamse land bekend en vooral de vertelsels over Keizer Karel worden gelezen en voortverteld. Slechts de ontdekking van een oudere bron zal de « Klugt-vertelder » als oudste getuige in de opheldering van het Eeklose mysterie kunnen verdringen.

4. Lieder en op vliegende bladen.

Het herbakken wordt gedurende de eerste helft van de 19de eeuw te Gent druk beoefend. Een drietal liederenteksten helpen dit ten volle bewijzen. De volksgeliefde Pierlala, die als liederenheld menig avontuur beleeft, wordt omstreeks 1814-1815 ter hulp geroepen bij de vernieuwing van het politiek decor in onze gewesten. Hij krijgt de opdracht om de « Fransen zonder verstand te laten herbakken om te gedijen in 't Nederland »⁽³⁸⁾.

LIEDEKEN VAN DEN ERBAKKEN PIER LA LA.

1. Pier la la komt van Parijs
Zonder geld of verstand,
Vermoeyt gekomen van de reys
Al weer naer 't Nederland;
Ik ben van zinnen gansch beroofd,
Men moet erbakken g'heel myn hoofd,
Al gouw zeyd' Pier la la, sa sa
Al gouw zeyd' Pier la la.
2. Ik kom al in de bakery,
Maer ik was niet alleen;
Daer was' er wel honderd of dry,
Ieder was op de been;
Meest al Fransche zonder verstand
willen erbakken zyn in 't Land,
Zwygt stil zeyd' Pier la la, sa sa
Zwygt stil zeyd' Pier la la.
3. Ziet Pier la la komt eerst gegaen
Met eenen kloeken moed,
Hy blyft regt voor den oven staen,
Myn zaeken die staen goed,
Begint maer kopken af te slaen,
't Erbakken is al gauw gedaen,
't Is 't heet roept Pier la la, sa sa,
't Is 't heet roept Pier la la.
4. Den bakker had het noyt gelooft
Dat schier geheel het land

(38) Vliegend blad, zonder nadere gegevens, ingebonden in de verzameling nr. 11532 (24) van de Rijksuniversiteitsbibliotheek te Gent.

Zoo veel loopen met een slegt hoofd
Meest al zonder verstand
De Fransche zyn daer van de schuld
Zy hebben g'heel het land gekult
Kop af roept Pier la la ,sa sa
Kop af roept Pier la la.

5. Gaet naer den Oven een voor een
En maekt u maer gereed
Want ieder is hier op de been,
Men werkt al dat men zweet;
Myn ambacht is een goeden stiel
Ik bak'er ook veel zonder ziel,
Bykans zeyd' Pier la la, sa sa
Bykans zeyd' Pier la la.
6. 'k Erbakke ook van alle slag
Zoo wel het groot al 't kleyn
Dat gaet by daege en by nagt,
Elk wilt erbakken zyn;
Ik zoude nog doen meer profyt
Dat ik erbakken kond' den tyd.
'T waer al zeyd' Pier la la, sa sa
'T waer al zeyd' Pier la la.
7. Santerre heeft een grooten slag
En hy staet g'heel ver stelt,
Kanons, mortieren, al zyn magt,
Ontloopt hy met geweld;
Den oven was daer veel te heet;
Hy is geloopen tot zyn leet,
Jeroek zeyd' Pier la la, sa sa
Jeroek zeyd' Pier la la.
8. Den bakker die maekt hem zeer kwaed
Want hy is overlast,
'T erbakken volk van allen staet,
'T is iets dat niet wel past,
Want het is regt een meesterstuk
Als het naer ieders zin gelukt;
Probeert zeyd' Pier la la, sa sa
Probeert zeyd' Pier la la.
9. Ik laete al dat werk wat staen,
Zegt wat voor volk daer zit,
Zy zyn met droefheid overlaen
d'Oorzaek daer van ontlit;
T' zyn gasten die wat zyn verflauwt
Zy zyn misschien wat jong getrauw
'T is droef zeyd' Pier la la, sa sa
T is droef zeyd' Pier la la.

10. Wie loopt daer rond myn bakkery
Met veel nieuwsgierigheyd,
Het is een slegt-hoofd twee of dry
Waerom zoo veel gezeyd,
'T zyn vrouwen deugzaem in den schyn
Maer die te lang van tonge zyn;
Slegt goet, zeyd' Pier la la, sa sa
Slegt goedt, zeyd' Pier la la.
11. Den meester ziet al dat volk aen,
Hy roept ô b'dorven land,
'T zyn jongmans van de min belaeen
Die vryen zonder verstand;
Zy zitten vol van 't minne-vier
Kneet toe zeyd' Pier la la, sa sa
Kneet toe zeyd' Pier la la.
12. Geeft nu de hand en danst te saem
Al die erbakken zyn
Den Oven die blyft nog bekwaem
Voor Quezels en Beggyn,
En ook voor die van alle slag,
Den Oven geeft ieder zyn kragt,
'T is uyt zeyd' Pier la la, sa sa
'T is uyt zeyd' Pier la la.

Het tweede lied, gezongen door de straatzanger J. Hanont, verkondigt de lof van de herbakkerij voor vrouw en man en legt wel enige nadruk op de erotiek, uitgedrukt in enkele merkwaardige volkse uitdrukkingen of spreekwoorden. Men lette erop dat er in de eerste strofe en verder in de tekst sprake is van « dobbel erbakken in den oven ».⁽³⁹⁾

DEN BAKKER DIE VROUW EN MAN, WEER DOBBEL ERBAKKEN KAN.

Stemme: Het meysken gelyk haer moeder.

1. De weireld heeft veel wonder in,
elk zoekt na listen en praktyken,
want ider tragt nae het gewin,
om hunnen handel te verryken,
men spreekt nu veel van eenen man,
zyn werk gaet alle konst te boven,
die alle slag van menschen kan
dobbel erbakken in den oven.
2. Getrouwde vrouwen ende mans,
die krayen schieten op d'een zeye
de meyskens zonder maegden glans,
die loopen nae de bakkerye,
den bakker werkt voor kleyn profyt,

(39) Vliegend blad, uitgegeven te Gent bij L. Van Paemel, in 4°, 8 blz., bewaard in de verzamelbundel G 4315 van de Rijksuniversiteitsbibliotheek te Gent.

- de schande word van kant geschoven,
komt haestig die verlegen zyt,
laet u erbakken in den oven.
3. Komt jonge maegdekens past op,
al die op roode sletsen loopen,
met pluymen hoedjes op den kop,
de kat in 't donker 't vel afstropen,
weduwen met verrompelt vel,
al is uw eerste jeugd verschoven,
wilt gy nog krygen een gezetel,
laet u erbakken in den oven.
 4. Dogters die uyt goedhertigheyd
niet en konnen tegen 't ontzeggen,
waer door zy hunne liberteyt,
tegen dank in de wiege leggen,
den bakker kent de knepen fyn,
men hoord de meyskens hun beloven,
al die weer jong en nieuw wilt zyn,
laet u erbakken in den oven.
 5. Veel jongmans die met valschen grond,
de meyskens dobbelhartig vryen,
die worden van hun lief terstond,
gezonden nae de bakkeryen,
zy komen schoon en zuiver weer,
gansch nieuw van onder tot boven,
z'en stryken tegen draed niet meer,
zy zyn erbakken in den oven.
 6. Men ziet ook menigen jongman,
die deugdzaam brave meyskens plakken,
ook al die geene krygen kan,
zy laeten hun dobbel erbakken,
getrouwde mans die tegen dank
een blekke muis wordt opgeschoven,
erneemt uw eer, en wagt niet lang,
laet u erbakken in den oven.
 7. Menigen reyzen langs de straet,
die kwak, gaeren of blink verkoopen,
die thys zyn wederhelft verlaet,
en met een ander 't land doorloopen,
het welke schaed' en oneer baert,
wilt gy getrouwigheyd beloven,
loopt haestig geene moeyt en spaert,
laet u erbakken in den oven.
 8. Bedriegers die hun zoeken ryk
met ander menschen goed te maeken,
en die door listen of praktyk,
oneerlyk aen het geld geraeken,
u spoedig nae den bakker wend,

eer dat den sceel word toegeschoven,
voor het lest al die zyn fouten kent,
laet u erbakken in den oven.

Een derde lied, zoals het eerste met politieke bedoelingen samengesteld, werd gezongen korte tijd voor de omwentelingsgebeurtenissen van september 1830. Er wordt, in een zeer bedenkelijke tekst en in tamelijk duistere zinspelingen, opgeroepen om vier bakkers van Parijs te volgen en het oproer uit te roepen, en het zwaard te omgorden om de Hollanders de kracht te tonen van het Belgenland.⁽⁴⁰⁾

LIEDEKEN OP DE NIEUWE BELGISCHE BAKKERY.

Stemme : La marche Parisienne.

1. 't Belgen volk heeft uytgevonden,
om het snood hollands gebroed,
te verdelgen tot den gronden,
ook zyn valsch van gemoed,
of die dachten te verdelgen
de vryheyd der waere belgen,
op den oogenblik, komt naer de fabriek
't welk men gemaekt heeft in ons belge ryk
om d'hollanders te verdelgen.
2. Uyt Brussel heeft men vernomen
dat vier bakkers groot en wys,
van Parys zyn toegekomen,
om 't vreed hollands gespuys,
met vuysten hard te kneeden,
en te maeken belsche leden,
op den oogenblik, komt naer de fabriek,
welk men gemaekt heeft in ons belge ryk
ja men zal hun alhier kneeden.
3. Ziet hoe dat de bakkers werken,
en dat met een volle kragt,
zoo dat gy hier komt bemerken,
met vreugde dag en nagt,
nemen hun by kop en beene,
en maeken van zeven eene,
Op den
. voor d'hollanders hart als steene.
4. Willem gy die waert voor dezen,
eersten koning van ons land,
wilt gy mé herbakken wezen,
want moet doch van den kant
Willem Fredrick beneven,

(40) Vliegend blad van 8 blz., gezongen en verspreid door B. Triempont en be-
waard in de verzamelbundel BL 5675 (nr. 12) van de Rijksuniversiteits
bibliotheek te Gent.

- wilt maer terstond begeven,
 op den
 in ons belge land verheven.
5. Vier mannen zyn uyt gezonden,
 en gaen rond in dorp en sté,
 roepen uyt met volle monden,
 wy nemen d'hollanders mé,
 wy ons die komen toebrenge
 hebben daer voor belooning
 op den
 om d'hollanders te bedwingen.
6. Hollanders wilt niet meer schroomen,
 komt maer naer Brussel stad,
 den tyd die reeds gekomen,
 ons fabriek is groot in schat,
 men zal hun terstond erbakken
 brengt maer toe met volle zakken
 op den
 men zal hem zeer goed erbakken.
7. Ziet den trog die ligt vol kaezen,
 van het snood hollands gebroed,
 die liggen vol schrik te raezen,
 en vreezen voor 't belgen bloed,
 doch men geeft hun genaede,
 gy moet worden nieuw gebraede,
 op den
 die met schande zyn belaeden.
8. Voor de bakkers komen scheyden,
 maekt hun tot het vuer bereyd,
 want men gaet in korte tyden,
 nemen met spoed ons afscheyd,
 en met zweird ons kragten toonen,
 dan komt gy hun niet verschoonen,
 't is ons eigen belgen land, in 't welke de kroone spand,
 door de fabriek die alles overmand,
 en hunne kragten toonen.

5. Het volkstoneel.

Ook tijdens de 19de eeuw tiert welig in de stad en op het platteland het volkstoneel. Om de voorstelling goed af te werken en de toeschouwers waar voor hun geld te geven biedt men meestal als hoofdschotel een drama in verschillende bedrijven en hierop volgt een klucht om de emotie af te spoelen. Het zijn vooral liefhebbers die optreden en plaatselijk succes oogsten.

Er is meteen een groot verbruik van teksten en de toneelauteurs blijven niet werkeloos toezien. Een belangrijk man blijkt in die periode de Gentse toneelschrijver Hippoliet Van Peene, die aan

de lopende band toneelstukken produceert. Aan hem dankt men het stuk « De vrouw die haren man doet herbakken » kluchtspel in één bedrijf, voor de eerste maal te Gent opgevoerd in Minard's Schouwburg door de Kon. Mij. Broedermin en Taalijver op 12 oktober 1856.⁽⁴¹⁾

De verrassend kundig aan elkaar gebonden schuifjes van dit spelletje met zeven personen vertonen een handige afzetter of kwakzalver die aan een jonge vrouw belooft haar oudere man te herbakken. De oven, waarin uit noodzaak de vrijer van de meid zich moet verschuilen, speelt een hoofdrol in een spel waarin de bedrieger uiteindelijk zelf bedrogen wordt.

Wanneer Lukas in de oven verdwijnt, zegt hij « Zoudt gij mij geerne herbakken? We zijn hier niet tot Eecloo... » en later vraagt Sophie eveneens « Zegt men niet dat men te Eecloo de menschen kan herbakken? », in ieder geval bewijzen dat de auteur Eeklo en de Eeklose faam op flessen wilde trekken.

En de Brusselse volkskundige A. Marinus blijkt wonderwel over dit spelletje ingelicht, want hij vermeldt uitdrukkelijk dat het zonder onderbreking door veel liefhebbersverenigingen werd vertoond. Moedertaal en Vaderland, een kring van Zoutleeuw programmeerde het in 1885, 1900 en zelfs nog in 1940...⁽⁴²⁾.

6. Het Volksgebruik.

Te Eeklo werden er van 1861 tot 1912 « herbakkingen » als folkloristische feesten ingericht. Op een diligence was een oven gemonteerd, op de voorbank stonden vier herbakkers, de mismaakte kandidaten werden herkneed en met bloem bestrooid in de oven geworpen en ze kwamen er als jonge mannen of vrouwen weer uit te voorschijn. De feestelijkheden grepen plaats tijdens de meimaand.⁽⁴³⁾

Over de oorsprong en het eigenlijke doel van die feesten wordt niets gemeld. Men schijnt er toe te geven aan een organisatie die de Eeklose eigenschap ter plaats moet illustreren, eigenschap die eigenlijk van buitenuit werd toegekend. Maar de plezierige feestelijkheid wordt gedurende meer dan 50 jaren in de traditie aanvaard.

SLUITSTUK.

In vier onderscheiden hoofdstukken wordt de verjongingskuur op evenveel verschillende manieren aanbevolen en door gespecialiseerde vaklui uitgevoerd. Uit de min of meer chronologisch geschikte documenten blijkt duidelijk de internationale bekendheid van de thema's. Het is goed mogelijk dat het hier gepresen-

(41) Later uitgegeven te Gent door Ad. Hoste 1877, 54 blz. (Univ. Bibl. Gent nr. G.5360).

(42) A. MARINUS, o.c., blz. 65

(43) Volledige beschrijving bij M. DERUELLE, o.c., blz. 154-156.

teerde dossier met binnen- en buitenlands materiaal nog aangevuld kan worden, volledigheid is er nooit. Maar uit het verzamelde blijkt duidelijk de uitgestrektheid van het verspreidingsgebied.

Na enkele voorbereidende en verspreide studies blijkt het wel belangrijk de Vlaamse bijdrage tot verspreiding van de verschillende thema's vast te leggen.

De Oudewijvenmolen, eeuwenlang door de Duitse volksprent gereproduceerd en verspreid, verdient een eervolle vermelding omdat in het Nederlandse taalgebied een prentunicum als model wordt erkend en geprezen. En indien men de liederenteksten mag geloven genoot dezelfde molen in Vlaanderen een niet geringe voorkeur. De Vlamingen zinspelen bij dit hermalen op de dege-lijkheid van het procédé in alle sectoren, die van de liefdenegotie niet uitgezonderd. De alomgeachte voorouders bleken voor geen pretje vervaard in de wetenschap dat de molenaar hen ter hulp wou snellen om geschonden lichamen en geesten in een handomdraai te herstellen.

Zeer oud blijkt wel het sprookjesthema van de wondere smid, hemelbewoner in mensenklederen over de aarde kuierend en meteen herkend als Ons Heer, Sint-Elooi of Sint-Pieter. Ook in Vlaanderen een boeiende vertelling om het aureool van de hemelbewoner te versterken en zó ontsproten aan de vroegmiddeleeuwse godsdienstige literatuur in verschillende Westeuropese centra.

Vooral in het Romaanse taalgebied ontdekt men een goed bekend uithangteken met een « Bonne Femme » die hoofdeloos ten toon hangt en veelal samenheult met de befaamde smid Lustucru, die met ontaarde vrouwenhoofden wonderen weet te verrichten. Terwijl de Vlamingen Sint Elooi verkiezen, omdat hij terecht of ten onrechte in onze gewesten als geloofsprediker wordt vereerd.

Een eigenaardig echo over hergieterij wordt in het Gentse anno 1828 opgevangen. Echo van een overlevering over de verjongingskuur verspreid door de oudst bekende Duitse volksprenten die de vuuroven als het onovertroffen hulpmiddel hebben aangeprezen.

Met het sprookje is omzichtigheid geboden, hier wordt het her-smelten niet zozeer als een verjongingskuur toegepast maar veeleer als een opwekking uit de dood. Het thema werd hier slechts als een niet te verwaarlozen beschrijving van een bepaalde techniek opgenomen.

Het voornaamste herbakverschijnsel wordt in onze eigen gewesten door twee zestiende eeuwse schilderijen geïllustreerd. Het « verhaal in schuifjes » vestigt voor immer de faam van de herbakkerij van kwade hoofden, verhaal dat zelfs de welbekende dichter Poir-ters schijnt te verlustigen.

Maar het verbond van schilder en dichter laat de hoopvolle toeschouwer en lezer in het ongewisse over de localiteit waar het bedrijf zich heeft gevestigd. Tot er stemmen van bestweters opgaan om Eeklo, het stedeken in het Meetjesland als mogelijk herbak-centrum aan te wijzen. En een overlevering tot heden ten dage levendig gebleven in het Vlaamse land had hier het goede spoor

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN.

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond ondersteunt het Museum voor Volkskunde, geeft sedert 1926 Oostvlaamse Zanten uit, afzonderlijke Bijdragen en sedert 1957 Mededelingen van de Dienst voor Volkskundige Opzoekingen.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en manifestaties in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks «Enquêtes» over volkskundige verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Volkskunde berusten in de zetel, Kraanlei 41, Gent.

Een lid van de Bond werkt mede aan de verrijking van het Museum door de studie van de volkskunde in 't algemeen en van het Oostvlaams Volksleven in het bijzonder, ten eigen bate en in dienst van de volksopvoeding. Museum, tentoonstellingen, poppenspel en feesten zijn gratis toegankelijk op vertoon van de lidkaart.

Bestuur van de Bond: Ere-voorzitters: Prof. Em. Dr. P. de Keyser en F. Van Es. Voorzitter: Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters: J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris: M. Broeckhove. Penningmeester: R. Depoorter. Archivaris: M. Van Wesemael. Bibliotekaris: Dr. R. Haeseryn. Leden: Lic. H. Arens, J. Boes, Lic. M. Daem, G. Hebbelijck, Lic. L. Hoste, Dr. Nowé, Fr. Van Bost, R. Vankenhove, G. Van Peteghem, G. Weze.

Dienst voor Volkskundige Opzoekingen: M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Prof. Em. Dr. P. de Keyser, J. Pieters, Lic. R. van der Linden, F. Van Es en M. Van Wesemael.

Feestkomitee: onder voorzitterschap van de H. R. Vankenhove, bestaat uit het bestuur van de Bond, met toevoeging van de heren Robert Van Belle en André Verbeke.

HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen in 1927, in het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat 14, is in 1962 overgebracht naar het Kinderen Alijns-hospitaal, Kraanlei 41, Gent.

De stad Gent heeft het Museum voor Volkskunde overgenomen, bij besluit van 27 september 1931 en plaatste het onder het toezicht van een kommissie met vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en de Bond.

Deze kommissie bestaat uit: ere-voorzitter Prof. em. Dr. P. de Keyser. Voorzitter: R. Vankenhove. Sekretaris: M. Broeckhove. Penningmeester: G. Hebbelijck. Leden zijn de bestuursleden van de Bond en de afgevaardigden van de Stad. Konservator: Lic. L. Hoste.

Doel van de kommissie: Verzamelen, inventariseren en uitstallen van alle stoffelijke getuigen van het vroegere en huidige volksleven. De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken, de ambachten met de werktuigen, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgeloof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

Aankoopkommissie: M. Broeckhove, Lic. L. Hoste, Prof. em. Dr. P. de Keyser, Lic. R. van der Linden, R. Vankenhove, M. Van Wesemael.

De museumkommissie houdt zich zeer aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen en laat die afhaken aan huis. Verzoek te schrijven aan de konservator: L. Hoste, Rooigemlaan 46, Gent. Tel. 26.28.74, of de sekretaris der kommissie: M. Broeckhove, Oscar de Gruyterstr. 36, Gent. Men kan zich ook rechtstreeks naar het Museum wenden: Kraanlei 41, Gent. Tel. 23.13.36.

NOORDSTARFONDS

steunt bestendig het kulturele leven in Vlaanderen.

NOORDSTARFONDS

is de kulturele stichting

van de vlaamse verzekeringsmaatschappij

DE NOORDSTAR EN BOERHAAVE

Groot-Brittanniëlaan 47, Gent

Tel. 09/25.75.15